

סוד שומרי הגחלת

במשך יותר מ-2,500 שנה שמרו הקסים על אמונתם ואחדותם של יהודי אתיופיה. מה היה תפקידם של המנהיגים הרוחניים, מדוע נפגע מעמדם בישראל, וכיצד הם בכל זאת יכולים לשמש כיום כגשר בין כל חלקי החברה? סיפוריהם מעוררי ההשראה של שמונה קסים, כדוגמה לעוד רבים וטובים

מנהיגות, רוחניות, פורצת דרך

סוד שומרי הגחלת

כתיבה:

בתיא מקובר

תחקיר:

סטודנטים מפרויקט "מנהרת הזמן טרסה" במכללה האקדמית בית ברל

פעילים קהילתיים:

ברוך אסממאן, אסתר ישעיהו

תרגום לאמהרית:

יעקב סמואל

תרגום לאנגלית:

הידי גלייט

עיצוב החוברת:

הקריה האקדמית אונו

עיצוב לוגו מנהיגות רוחנית פורצת דרך:

עדן ילמה

עריכה:

יואב לין

עורך ראשי:

שמואל ילמה

מידע נוסף על הקסים באתר החכם היומי: <http://www.hyomi.org.il>
גרסה מקוונת של החוברת באתר פורום ירוסלם

יוצא לאור על ידי פורום ירוסלם
במסגרת כנס "מנהיגות פורצת דרך" הרביעי
050-7570497

forum.yerusalem@gmail.com
www.forumyerusalem.org

אייר תש"ף, מאי 2020
כל הזכויות שמורות לפורום ירוסלם

תוכן עניינים

4	שמואל ילמה מנהיגות מעוררת השראה
12	בתי מקובר מנהיגות עם חזון
14	קס אֵילִין מְנַסֶּה אֲדֹנָיִצְיָאוּ הקרב על המורשת
22	קס בְּיָאֲדֵנְלִין מְלָקוּ בִּינְסָאי לראות את האחר
28	קס בְּרֵהֶן בְּרוֹךְ קודם כל החלשים
34	קס יצחק יָאסוּ מלאך השלום
42	קס מְהֶרֶט אליאס אדם צנוע, מנהיג גדול
52	קס מְלָקָה עזריה יְהִיִּס הנהגה באתיופיה ובישראל
60	קס מְנַסֶּה זִימְרוֹ בין השתלבות לזהות
68	קס סְבוּהוּ בְּרוֹךְ מורה לדורות
78	המסורת נמשכת: שמות הקסים בישראל
80	הרב ד"ר שרון זאודה שלום נושאי הלפיד
91	The Secrets of Preserving the Tradition
95	אֲדִיחָלִים לִבְיָאֲדֵנְלִין מְלָקוּ בִּינְסָאי

מנהיגות מעוררת השראה

הקסים של יהודי אתיופיה הובילו את הקהילה בכל האתגרים שניצבו בפניה, באתיופיה, בדרך לישראל ובישראל. דמויותיהם של מספר קסים נבחרים מייצגות את סיפורי המופת של רבים נוספים

מזמורי קסים. תחושת שליחות ואחריות

צילום: ג'ואן רות'

מאת: שמואל ילמה, מייסד פורום ירוסלם

המנהיגים הרוחניים של קהילת ביתא ישראל נקראים בשמות שונים: מְקֶקֶה (נזיר), קֶהֶן, דְּבֶתְרָה (מלומד) ובשנים האחרונות קֶס. הסמכות והאחריות של המנהיג הרוחני מבוססות על "תורת הכהנים", המפורטת בספר ויקרא, ותכונותיו הן כתכונותיו של אהרן: אוהב שלום ורודף שלום.

משפחתו של הקס היא סמל של טוהר וכבוד לקהילה כולה בענייני אישות ומשפחה. הוא יכול להתחתן אך ורק עם בתולה, אלמנה וגרושה אסורות לו.

הקסים הוסמכו על ידי הנזירים (ראו פירוט בהמשך) ונבחרו להנהיג על ידי ראשי בתי האב של הכפר או האזור. לצד מקור הסמכות של הנזירים, לקולה של הקהילה היתה חשיבות ניכרת, ונציגי הקהילה היו פעילים בבחירה. טקס הבחירה נעשה ברוב עם והדר, בתפילות, שירה, זימרה, שמחה רבה ובסעודת מצווה.

לפני קרוב למאה שנים לערך הוכנס השימוש בתואר "קס". יש אומרים כי השם ניתן על ידי השלטון כשם תואר אחיד למנהיגים דתיים, הן של הנצרות והן של היהדות. משמעות המילה קס היא "בעל תכונות של שלוה ונועם, בעל יכולת השפעה, מכובד ונעלה, ידען וצנוע בהליכותיו".

לבושו של הקס בזמן מילוי תפקידו תמיד לבן וצחור, סמל לטוהר וניקיון, מצנפת שש לראשו, והוא נושא על כתפו תיק עור עם רצועת כתף ובתוכו ספר קדוש. לעומתו, הקס הנוצרי לרוב לובש שחור ואוחז צלב בידו. סמכויותיו של הקס נרחבות והן כוללות: הנהגת הקהילה על כל מרכיביה, שמירה על יהדותה, שמירה על סולידריות חברתית וקהילתית, פסיקה סופית בענייני משפט וצדקה, דיני אישות, דיני מזונות, דיני נפשות, דיני חברות, ענייני טומאה וטהרה, הוצאה של סוררים מהקהילה, קבלת גרים ליהדות, הקרבת קורבנות, מורה הדור, חזן תפילות ועוד. הקס עסוק יומם ולילה בלימוד תורה, הוראת הלכה, בגישור ופישור, חיזוק וייעוץ לחברי הקהילה, וגם לשכניהם הלא יהודים. הקסים קיבלו מתנות כהונה מבני הקהילה, כגון ביכורים ותרומות.

בסיום לימודיו או במהלך תקופת החניכות ולפני קבלת ההסמכה היתה מוטלת עליו החובה להתחתן עם אישה בתולה. בסיום תקופה זו היו עורכים מסיבה לכבודו, שוחטים לכבודו ומברכים אותו ואת אשתו באמצעות תפילות המתארות את קדושתו ואת תפקידו של הכהן על פי התורה.

הקס נשא בתפקיד של מנהיג הקהילה, תפקיד מגוון ורחב המלווה בתחושת שליחות ואחריות, והיה משמעותי מאוד בחיי ביתא ישראל. היה עליו לעבור בין הכפרים, לערוך טקסי נישואין וברית מילה, טקסי היטהרות, טקסי קבורה, טקסי אזכרה, הלכות שחיטה, גישור ויישוב סכסוכים, הוראת חגים ומועדים, לימוד תורה, הוראת הלכה ועוד.

הוא היה מנהיג רוחני של אזור מוגדר. לכל אזור היה קס גדול משלו, מעין מרא דאתרא (בארמית: אדון המקום, כינויו של הרב המקומי).

הנזירים

מקור הנזירות מיוחס לאבא צֶבְרָא במאה ה-15, ובמיוחד לבנו של השליט זֶרַע יַעֲקֹב (68-1434), צֶנְהָ אַמֶּלֶכ. אבא צברא, לפי רוב המקורות, היה נזיר נוצרי שהתגייר, או לפי כמה גרסאות, יהודי שבוי מלחמה שנפגש עם צנה אמלכ, בנו היהודי של זרע אמלכ מאשתו היהודית.

הנזירים חיו באזורים מבודדים (לרוב בהרי סמין). ההחלטה להיות נזיר היתה בחירה אישית מתוך רצון לפרוש מחיי גשמיים ולעבוד את אלוקים יומם ולילה. חלקם פרשו לחיי הנזירות לאחר הקמת משפחה. מעמדם של הנזירים היה רם וקדוש, מעין מלאכי החן והצדק. להם מיוחס חיבור תפילות הקהילה.

מלבד לימוד והסמכה של קסים, הנזירים נתנו עצות והדרכה בבעיות מסובכות (הלכתיות וקהילתיות), ללא תמורה. הם היו ידועים בחכמת הלב ובתורת הסוד הנסתור. בשנים האחרונות הנזירות אינה חלק מדת ביתא ישראל. אחרון הנזירים, אבא בִּינְיָה דְמוֹזָה, עלה לישראל ונפטר בעיר אשדוד. תלמידו, הנזיר אֶבְרָהָם מְנָסָה, חי כיום בעיר יבנה ומנהל אורח חיים על פי מסורת הנזירות. כיום הקסים הוותיקים וקס הקסים הם שמכשירים ומסמיכים את התלמידים.

הדבִּתְרָה

הקסים הסתייעו במלומדים שנקראו דְבִּתְרָה, שדרגתם היתה קרובה לזו של הקסים, והם שימשו כמורי הדור וחזני תפילות. הם היו מלמדים קריאה וכתיבה, תפילות ומנהגים. יש אומרים שבשנים קדומות דרגתו של הדבִּתְרָה היתה גבוהה יותר מזו של הקס.

צילום: ג'ואן רותי

קוראים בתורה. להעמיק בלימודים

לימוד והסמכה

תפקיד הקס אינו עובר בירושה, אלא בזכות תכונות, כישורים ולמידה. קסים רבים נהגו להכשיר את בניהם לכהונה. בנוסף שלחו אותם ללמוד אצל מורים אחרים, כדי שיעמיקו בלימודיהם ויכירו דעות שונות. הורים אשר החליטו ליעד את בנם לכהונה היו לוקחים אותו בגיל 8 לערך אל מחנה הנזירים באזורים מבודדים ורחוקים בהרי סְמִיין. שם הורי הילד עברו חקירה מדוקדקת לוודא שאין דופי במשפחה המורחבת, עד 7 דורות לאחור. אם נמצא פגם כלשהו, כגון ניאוף, הילד לא היה מתקבל ללימודים והיה מוחזר לכפרו.

אלה שהתקבלו חיו לצד הנזירים כשמששים והיו לומדים את שפת הגעז (המשמשת היום כשפת קודש כתובה), חוקי הדת והספרות הדתית, התפילות וניהול כל הטקסים הדתיים בחיי הקהילה. הלימוד נעשה במשך תקופת חניכות. המתלמד, שנקרא דְקֹן (פרח כהונה), הצטרף למורהו בביצוע כל החובות הנדרשות, ובו בזמן היה תחת פיקוח בשעת לימוד הספרות הדתית.

כאשר התלמיד הגיע לבקיאות מספקת הוא קיבל הסמכה על ידי הנזירים, בנוכחות קסים רבים וראשי בתי אב. לאחר ההסמכה הקס נשלח להנהיג קהילה למשך שנה עד שנתיים, תחת ליווי של קס ותיק יותר.

חגים ומועדים

כל ספרי הקודש והתפילות כתובים בשפת הגעז, שפה עתיקה שבעבר שימשה כשפה מדוברת ושדרה כשפת קודש בקרב היהודים והנוצרים באתיופיה. כיום רק הקסים ובודדים מבני הקהילה שולטים בשפה זו. הלימוד והתפילות נעשים לרוב בגעז, אך חלקן בשפות כגון אַנוּוֹיָה או פֶּלְשִׁינְיָה.

ספר האוֹרִית, שפירושו אורייתא (תורה), כולל את החומש (מִצְוָה וּלְדַת - בראשית, מִצְוָה זְצָאָת - שמות, מִצְוָה זְלוּוִין - ויקרא, מִצְוָה זְסִלוקי - במדבר, מִצְוָה זְדָגָם - דברים), ספרי נביאים אחדים (מִצְוָה אִיסוֹ - יהושע, מִצְוָה זְחִספנת - שופטים, מִצְוָה רות - ספר רות, ארבעת ספרי המלאכים, שמואל ומלכים, חמשת ספרי שלמה, י"ב נביאים קטנים: תהילים, ישעיהו, ירמיהו, יחזקאל, דניאל, איוב, בן סירא, אסתר, יהודית, טוביה, דברי הימים, עזרא, ספר המכבים).

כמו כן נכללים אחדים מהספרים החיצוניים, וביניהם ספר היובלים, ספר חנוך וספר ברוך. בנוסף, ישנם ספרי דת ייחודיים שחוברו באתיופיה ועוסקים במדרשים על דמויות מקראיות, ביניהם אברהם, יצחק, יעקב, נוח, משה, דוד, שלמה ועוד.

התפילות של יהדות אתיופיה הן עשירות וייחודיות. ישנן תפילות לאירועי מחזור החיים, שבתות, חגים ומועדים.

הקסים שולטים בעל פה ברוב התפילות ופוסקים בהלכות אירועי מחזור החיים, כגון: הלכות נידה, הריון ולידה, ספירת אילן יוחסין עד שבעה דורות, אירוסין, נישואין, מנהגי אבלות, כולל סדרי קבורה (הקסים לא נכנסים לבית העלמין כדי שלא להיטמא), טקס שבעה (הנקרא תִּזְכָּר, פְּטָהה), וטקס 30 (תִּזְכָּר) ואזכרה כל שנה ביום הפטירה.

הקסים ניהלו את הטקסים של מחזור השנה וקבעו את המועדים. המחזורים המרכזיים: שבת (סְנֶבֶת), עליה חוברו תפילות רבות וחוקים נוקשים הנקראים "תִּאֲזָזָה סְנֶבֶת", ראש חודש (יִצְרָקָה בָּאֵל) אשר מוכר כשבתון מלא וכולל תפילות מיוחדות, פסח (פְּסִיכָא) אשר כולל ניקוי בית קפדני, הקרבת קורבן ופְּסִיכָא קִיטָה (מצה), ספירת העומר ושבעות (יִסְנָא מֶאֶרֶר), ראש השנה (בְּרָהוֹ סְרָקָה) ותִּזְכָּר אברהם (עקידת יצחק), יום כיפור (אֶסְתֵּרָא) שחובר לו ספר תפילות מיוחד (מִצְוָה אֶסְתֵּרָא).

חג סוכות, הנקרא בָּאֵל מִצְּלָת, כולל תפילות שמחה מיוחדות וישיבה בסוכה (דָּאס). חג הַסֶּגֶד, הייחודי ליהדות אתיופיה, חל 50 יום אחרי יום כיפור בכ"ט בחשוון וכולל עושר של תפילות מיוחדות של חשבון נפש, בניין המקדש, כיסופים לירושלים, חידוש הברית, והכול תחת עינוי הגוף והנפש. האירוע מתקיים על הר גבוה, כסמל לקדושת הר סיני.

בכל כפר או אזור היה בית כנסת (מִסְגִּיד, צולות בֵּית). הוא כלל חדר פנימי - קודש הקודשים (קְדוֹס קְדוֹסֶת), שבו שומרים את האורית, ורק הקסים היו מורשים להיכנס אליו. היו בו מרחב לעוזרי הקס (הַדְּבָרָה), מרחב לגברים ולנערים, מרחב לנשים ומרחב מרוחק יותר, שנועד להקרבת קורבנות. גדר הקיפה את כל המתחם.

תהליך בניית בית כנסת היה אירוע קהילתי שמח ומשמעותי. תחילה הקס היה מברך את השטח ומקדש את הרחבה המיועדת לקודש הקודשים. אחר כך היו מניחים שם את ארבע אבני הפינה. בסיום הבנייה ערכו חגיגה רבת משתתפים עם סעודת מצווה. במחצית השנייה של המאה העשרים בית הכנסת המסורתי הוחלף במבנה אבן עם גג של פח מעוטרים במגן דוד.

רוב הקסים היו חקלאים, אשר עיבדו את אדמותיהם לצורך פרנסתם, כדי לא להיות לטורח על הציבור. חלקם עסקו במקצועות אחרים. בנוסף קיבלו תרומות ומעשרות מפרי ביכוריהם של בני הקהילה. רוב הקסים היו אמידים ונהגו לסייע לחלשים, אשר ידם אינה משגת, ולעתים תרמו את אשר קיבלו מהקהילה לעניי הכפר.

צילום: ג'ואן רות'

חוגנים את הסגד באתיופיה. חשבון נפש וכיסופים לירושלים

של יוצאי אתיופיה, כאשר הוא מתבסס על מסורת פסיקה שהחלה בתקופת רבי דוד בן זימרא, מגדולי רבני מצרים במאה ה-16.

מעמדם של הקסים בקהילה, גם טרם ההכרה של המדינה, הוא רם ומכובד כפי שהיה מקובל באתיופיה. הם ממלאים תפקידים חשובים ועסוקים בתפקידים קהילתיים של עריכת טקסי קבורה ואזכרה, שחיטה וכשרות, ניהול טקסי תפילות בשבתות וחגים, ובראשם חג הסֶגֶד. בנוסף, הקסים ממשיכים להכשיר דור חדש של פרחי כהונה.

בחבורת זו תיעדנו סיפורים מעוררי השראה של שמונה קסים, אשר אינם בחיים עוד. חקרנו אודות חייהם ופועלם הייחודי כמורי תורה והלכה, לצד מנהיגות קהילתית אמיצה וחזקה. דמויות מופת אלו תרמו תרומה משמעותית לשימור הלפיד היהודי מול אתגרים מורכבים שניצבו בפני הקהילה במהלך המאה העשרים באתיופיה, בדרך לישראל וכאן בישראל.

חשוב להדגיש שהסיפורים הללו הם דוגמה קטנה בלבד להרבה סיפורי מופת מעוררי השראה של קסים רבים לאורך ההיסטוריה של יהדות אתיופיה. ראוי וחשוב להמשיך את מפעל התיעוד והכתיבה למען הדורות הבאים.

אלו שמוותיהם של שמונת הקסים זצ"ל, לפי סדר האלף בית: קס אֵיִלִין מְנֶסֶה אֶדְגוֹאִיֶּא, קס בִּיאֶדְגִּלִין בְּיִינְסָא, קס בְּרֶהֶן בְּרוֹךְ, קס יֶצְחָק יָאסו, קס מְהֶרֶט אֶלְיָאס, קס מְלֶקֶה עֲזָרְיָה, קס מְנֶסֶה זִימְרו, קס סְבוֹהוּ בְּרוֹךְ.

סיפורים אלה הם עדות למודל מנהיגות ייחודי המשלב תורה, עבודה בחקלאות ומנהיגות של הקהילה על כלל צרכיה והיבטיה. מודל מנהיגות שיש בכוחו להוות מקור השראה ולימוד לזרמים שונים הפועלים כיום בעולם היהדות בישראל ומחוצה לה.

המידע בחבורת זו מבוסס על שיחות עם קסים, פרסומים בעיתונות ורישומיו של רס"ר חזי עובדיה ז"ל. החבורת מוקדשת לזכרם של שמונת הקסים זצ"ל ולכלל האלפים אשר מסרו נפשם על אהבת ציון וירוסלם במשך יותר מ-2,500 שנות גלות ובמסע השיבה הביתה. זכותם תגן עלינו!

הָדָר מֵאָרֶךְ חל 50 ימים אחרי חג הסוכות, ובו הביאו לקס את ביכורי הדגנים (כיוון שבאתיופיה חג השבועות חל בעונת הזריעה). כן ציינו תענית אסתר (צוּמָא אסתר), ומועדים ייחודיים נוספים, כגון ארפה עשרת (זכר לברית נוח). בכל חודש ציינו את היום העשירי לזכר ליום כיפור, את היום ה-12 כזכר לחג השבועות ואת היום ה-15 כזכר לחג הסוכות.

חוגנים את הסגד בירושלים. מאבק על הכרה
צילום: מארק ניימן, לע"מ

הקסים בישראל

כיום פועלים בישראל כ-60 קסים. כרבע מהם למדו והוסמכו בארץ. המדינה הכירה בקסים כמנהיגים רוחניים רק לאחר מאבק ארוך, שנמשך יותר משלושה עשורים. הקהילה דרשה כי המדינה תכיר לא רק ביהדותם של הקסים, כי אם גם בתורתם ובהשקפתם ההלכתית. בני הקהילה דרשו שהמדינה תאפשר לקסים לחתן בני זוג ותעניק להם שכר כשווי ערך לבעלי הסמכה מהרבנות.

"ישנה חשיבות רבה להכרה של המדינה בקהילה ובאורחותיה הדתיים שנשתמרו במשך אלפי שנים", אמר לעיתון הארץ קס אפרים לאווי, קס צעיר מכרמיאל. החלטת ועדת השרים מציינת כי מלבד ההכרה, המדינה תקצה 20 תקנים, ושירותי הקסים יינתנו במועצות הדתיות לכלל האוכלוסייה.

בתחילת שנת 2020 התכנסה מועצת הרבנות הראשית ואימצה את פסיקתו של הרב עובדיה יוסף בנוגע להכרה ביהדותם של יוצאי אתיופיה. כ-47 שנים עברו מאז שפסק הרב עובדיה יוסף זצ"ל בשנת 1973 באופן חד משמעי כי אין להטיל פק ביהדותם

מנהיגות עם חזון

בזכות מנהיגותם האיתנה של הקסים ודבקותם בדת ובחזון ירוסלם שמרה קהילת ביתא ישראל על קיומה ועל אורח חייה

צילום: ג'ואן רות'

עם ספר תורה באתיופיה. דבקות באמונה היהודית

הכתיבה על הקסים שחיו באתיופיה והקדישו את חייהם לשמירה על קהילת ביתא ישראל מהתבוללות, תוך הקפדה על קיום חיים יהודים מלאים לפי המסורת היא אחריות גדולה.

הקריאה על חייהם והקשבה לסיפורים על מעשיהם מעוררת הערכה רבה וכבוד. במסורות אין קץ ומבלי להירתע מהסכנות הם עברו מכפר לכפר כדי לשרת את בני הקהילה על מגוון צרכיהם הדתיים, החברתיים והאישיים. בצד הוראה ולימוד של הדור הצעיר והכשרה של קסים חדשים הם דאגו לשמור על לכידות הקהילה, על פיתוח עזרה הדדית, על שמירה וחיזוק הזהות היהודית.

בזכותם מנהיגותם האיתנה ודבקותם בדת ובחזון ירוסלם הצליחה קהילת ביתא ישראל לשמור על קיומה ואורח חייה היהודי המיוחד במשך יותר מ-2,500 שנה, כאשר היא מנותקת משאר העולם היהודי על תפוצותיו.

קשה להקיף ולהכיר לעומק את חייהם של יהודי ביתא ישראל באתיופיה, את הנאמנות שלהם לקיום מסגרת החיים היהודית כאשר הם נתונים ללחצים של הסביבה, ללחצים כלכליים, לגזירות שונות של הממשל בנוסף ללחצים ולפיתויים הרבים של המיסיונרים למיניהם להמרת דתם.

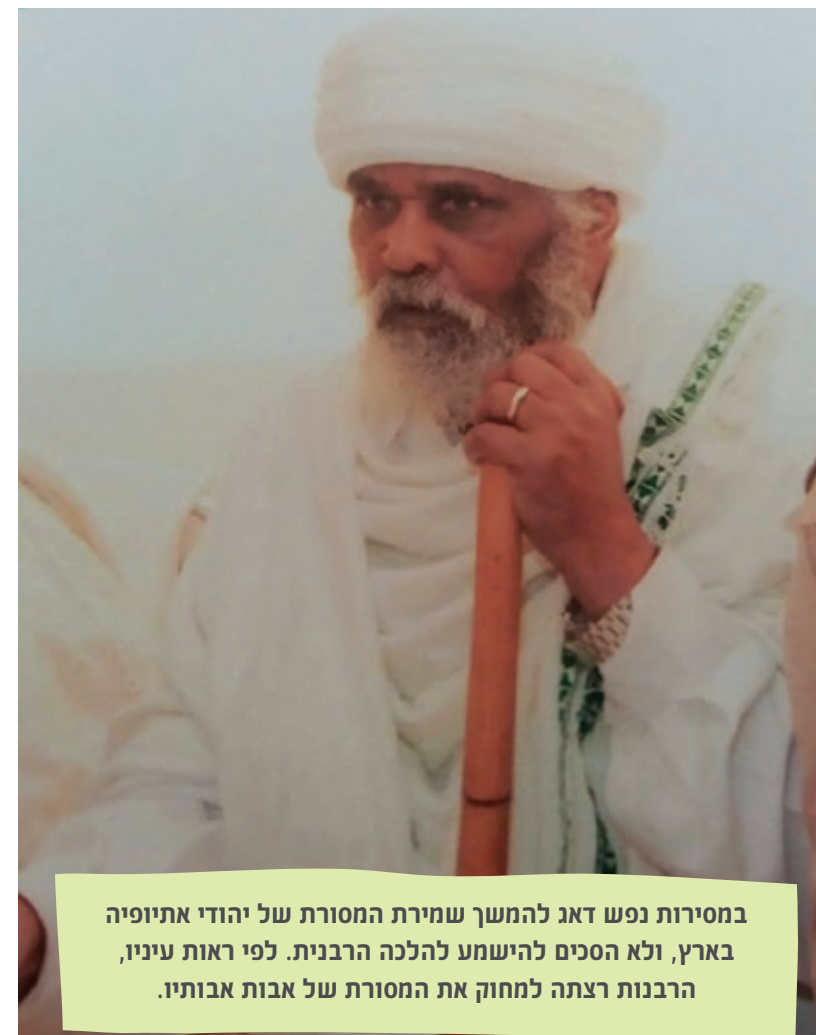
בחבורת זו אנו פותחים צוהר קטן לעולמם ולמעשיהם של קסים אחדים, הבאים לייצג את כלל קסים, שראו את עבודתם עם הקהילה כשליחות חיים מלאה בקדושה. על כולם ראוי לכתוב, אבל בגלל אילוצים ומגבלות אנו נאלצים להביא רק שמונה מהם. יהיו הם לנו לסמל המייצג רבים אחרים, המעלים משהו מהעולם המופלא של יהדות אתיופיה, מאורח חייה ומהדרך בה שמרה על צביונה ועולמה הדתי.

מודה אני לפורום ירוסלם על הזכות לכתוב חוברת זאת ועל ההזדמנויות השונות שניתנו לי להכיר במקצת את הקהילה ומנהיגיה.

בתיה מקובר

הקרב על המורשת

קס אילין מנסה אדגואיצ'או: מחובילי המאבק בישראל לשמירה על מורשת ביתא ישראל

במסירות נפש דאג להמשך שמירת המסורת של יהודי אתיופיה בארץ, ולא הסכים להישמע להלכה הרבנית. לפי ראות עיניו, הרבנות רצתה למחוק את המסורת של אבות אבותיו.

קס אילין. לשמור על המנהגים של ביתא ישראל

קס אילין מנסה אדגואיצ'או (1933-2018) היה אחד מראשי המאבק להכרה במורשת יהדות אתיופיה. הוא נודע במאבקו הנחוש נגד גזירות הרבנות הראשית, כגון הדרישה לעבור גיור לחומרא, אי הכרה בזכות הקסים לערוך נישואין ולבצע שחיטה. הוא סירב לקבל שכר מהמועצה הדתית, מתוך רצון שלא להיכנע לדרישותיה.

לאורך כל חייו הקפיד על טהרה וכשרות לפי מסורת ביתא ישראל והמשיך בקיום מנהגים וטקסים שהיו נהוגים באתיופיה. הוא דרש שבני הפלשמונה (שארית יהודי אתיופיה מזרע ישראל) יעברו גיור לפי מסורת יהודי אתיופיה, על מנת שיוכלו להתקבל לקהילת ביתא ישראל, ולא לפי דרישות הרבנות הראשית.

ללמוד מהנזירים

קס אילין נולד בשנת 1933 בחבל וולו לטטה שמלה במחוז סמן באתיופיה, נצר לשושלת של 13 דורות של קסים. אביו היה קס אדגואיצ'או אלי ואימו דִּינְקָה יצחק. בהיותו בן 7 מת עליו אביו והוא נשלח על ידי אימו ללמוד אצל שני נזירים יהודים, שהקדישו את חייהם להכשרת קסים. אחד הנזירים היה מאזור לסטה והשני מאזור סמן. אילין הצעיר לקח עימו את ספר האורית שעבר במשפחתו מדור לדור ואת הגלימה של אביו (אלבֶּסֶט - מלבוש).

אבא קס ראובן, הנזיר (מנוקסה) שלימד אותו, העריך אותו מאוד וכינה אותו מְרִקְסָה, שפירושו המשענת שלי. הוא גם היה זה ששינה את שמו ממנסה לאילין.

בגיל 21 נשא קס אילין לאישה את אֶלְנֶשׁ יעקב, בת כפר דר-והה. היא היתה הבת הרביעית במשפחתה, היתה קרובה מאוד לאביה ועזרה לו בעבודות השדה, מלאכות שהיו באופן מסורתי תפקיד של הבנים.

בהגיעה לגיל 10 ביקש אילין את ידה. אביה תחילה סירב, משום שרצה לשלוח אותה ללמוד. אימו ודודו לחצו עליו להסכים, היות שמשפחתו של קס אילין נחשבה למכובדת מאוד ונודעה בהקפדתה היתרה על מצוות הדת. לבסוף האב הסכים והשניים נישאו.

מנהיג לקהילתו

אחרי נישואיו הוסמך אילין כקס בטקס מרשים ורב משתתפים, בהשתתפות הקסים מנסה זִמְרו, קס יצחק אִסו, קס ראובן מנסה ועוד רבים מראשי הקהילה. האירוע נערך בתקופת הפסח, בה אנשים רבים הגיעו לחגוג את החג.

אישים מכובדים מאזור לטטה ביקשו שקס אילין יכהן בכפרם, והוא החל שם בעבודתו. עקב בעיות בריאות נאלץ לעזוב ועבר לגור בווֹנְגֶּרה, וכשהבריא היה לקס בכפר וּפְּדֶר.

צועדים לישראל

אשתו אילנש יעקב מספרת איך החל המסע לארץ: "בעקבות פטירתו של בנו אשגרה אילין, לא היה לנו מי שירעה את הצאן, כי הבן האחר אַנְדָּאו (יוסף) נעצר על ידי השלטונות, שרצו לגייס אותו לצבא האתיופאי. אמרתי לאחראי הכלא שבו נאסר שכעת אין מי שישמור על הרכוש שלי. 'אם אתם לא משחררים את הבן שלי, בואו וקחו את כל הרכוש שלי'. שכנעתי אותם והם שחררו אותו".

אנגדאו שמע על האפשרות להגיע לישראל דרך סודן, והחליט לצאת למסע יחד עם חברו, בלי לומר דבר למשפחתו. "חששנו שהממשל יתנכל לנו, אז מכרנו בחשאי ובמהירות את הרכוש, לקחנו צידה לדרך ואת ספר האורית מבית הכנסת ויצאנו למסע רגלי מפרך ומסוכן", מספרת האם.

כ-400 יהודים צעדו יחד איתם. "כשהגיעה השבת מורי הדרך רצו שנמשיך ללכת, אבל קס אילין הבהיר להם שהוא לא הולך בשבת. הם הציעו לשאת אותו על אלונקה מענפים, אך הוא סירב והודיע שהקבוצה יכולה להמשיך, והוא יחדש את מסעו ביום ראשון.

הצועדים נחלשו במהלך המסע המתיש, וקס אילין החליט לשחוט את הפרה שהביא עימו, כדי שכולם יצברו כוחות להמשך הדרך. כאשר אישה בהריון מתקדם התקשתה בלידה, הוא התפלל לשלומה. תפילתו נענתה, האישה ילדה וחברי הקבוצה המשיכו במסע.

בהגיעם לכפר דקואה מיכאל ראו שהוצבה שם יחידה צבאית גדולה. הם חששו להיעצר, אך במפתיע הורשו לעבור. "שמענו יריות מכל עבר, ואנחנו עברנו בין הכדורים עד שהגענו לכפר אנקש. משם המשכנו לנְדִירִי, נזכרת אילנש. לאחר שחצו את הגבול לסודן התאחדו עם הבן יוסף. הם עברו למחנה ווֹדִילאו, ומשם למחנה אחר בגדירי.

למרות התנאים הקשים במחנה הפליטים, קס אילין הקפיד לשמור על כשרות וטהרה. הוא הסתיר את ספר האורית תחת האדמה ונמנע מכל מגע עם גויים. "הוא הבין שחשיפת זהותנו כיהודים עלולה להביא לידי סכנה", מספרת אשתו.

בסודן עבר בין המחנות תוך סיכון עצמי, חיזק ועודד את הקהילה נפשית ורוחנית. הוא דאג להודיע על מועדי פסח והחגים האחרים. את ספר האורית שהועבר אליו מדורי דורות בירושה, וכן את כתבי היד הקדושים שהביא עמו מאתיופיה, מסר לשליחי המוסד, כדי שיקחו אותם לישראל.

לאחר עלייתו ארצה פנה אל פרופ' קורנאלדי, ובאמצעותו קיבל בחזרה את ספרי הקודש. לימים אף נפגש עם שליח המוסד לו מסר בסודן את הספרים.

אנשי הכפר בנו לו בית כנסת ובית והוא הנהיג את הקהילה בכפר ובסביבה. בתקופה זו הגיעה לאתיופיה משלחת של אורט ישראל, אשר בנתה לקהילה עוד בית כנסת.

קס אילין היה ידוע כירא שמיים המקפיד מאוד בנושא טהרה וכשרות. בחג הסֶנְד, כשהגיע לַאֲמָבֹבֶר מרחוק, בתום התפילה שנמשכה כל היום, סירב להשתתף בסעודה מטעמי כשרות, עד שנמצאה אישה ששמרה על דיני הטהרה והכשרות כפי שהוא נהג.

הוא הקפיד על שמירת השבת, ועל אף הפחד מהשלטונות מנע מהתלמידים היהודים ללמוד בשבת. כאשר שאל אותו המנהל מדוע. השיב: "זו מסורת אבותינו, כתוב: אתה, ילדך, עבדך, צאנך. זה יום שכולם שובתים בו". מנהל בית הספר השיב: "הארץ שייכת לכלל, אבל הדת שייכת לאדם הפרטי, לכן אני מאשר זאת".

פעילות המיסיון באותה תקופה גרמה לחלק מבני הקהילה להמיר את דתם. קס אילין נאבק בהתבוללות ואמר: "לא יהיה לך אלוקים אחרים". הוא פעל לחיזוק הקהילה מבחינה רוחנית והחזיר בתשובה את אלה שנטמאו.

קס אילין ורעייתו. "זו מסורת אבותינו"

מול הממסד

בשנת 1984 הגיע קס אילין לישראל עם אשתו וששת ילדיו. בתו, תינוקת בת שנתיים, נפטרה בסודן. בארץ נולדה לו בת נוספת. לאורך כל חייו פעל בדבקות ובמסירות לשמר את התרבות והמנהגים כפי שהיו באתיופיה, ללא כל פשרה.

תחילה הגיעו למרכז הקליטה בעתלית. אילנש, שהקפידה גם היא על המנהגים של ביתא ישראל, ישנה בחוף בימי הנידה, עד שאותר במקום בית נידה מתאים. המשפחה גרה בעתלית במשך שש שנים ונשארה האחרונה לעזוב, לא לפני שמצאה בית קבוע בחדרה עם מחסן צמוד, שישמש עבורה ועבור בנותיה וכלותיה כבית נידה.

בשנות ה-80, כשהרבנות הראשית הטילה ספק ביהדות יוצאי אתיופיה ודרשה מהם לעבור גיור לחומרא, קס אילין היה בין מובילי ההפגנה הגדולה, שנמשכה 32 ימים, עד לפסיקת בג"צ, לפיה יהודי אתיופיה אינם צריכים לעבור גיור לחומרא וניתן תוקף להסדר הנישואין על ידי הקסים.

הפסיקה נקראת על שמו "הלכת אדגואיצ'או". במסגרת בג"צ זה, שהוגש בשמו ובשם בנו קס ראובן, ניתנה החלטה על הקמת בית מורשת לקהילת יהודי אתיופיה.

בשנות התשעים עבר קס אילין בין מרכזי הקליטה ברחבי הארץ ודיבר עם העולים שעלו במבצע שלמה, חזק ועודד את רוחם להמשיך לדבוק במסורת אבותיהם ולא לעבור גיור או טבילה. שלושת בניו הצטרפו אליו. בהתחלה פעל בגלוי, אך כאשר הדבר הובא לידיעת אנשי הסוכנות היהודית וצוות משרד הקליטה, הם הוציאו הוראה לאסור את כניסתו וכניסת בניו למרכזי הקליטה. חרף זאת, הוא המשיך ופעל בחשאי בעזרת פעילים מהקהילה.

במסירות נפש דאג להמשך שמירת המסורת של יהודי אתיופיה בארץ, ולא הסכים להישמע להלכה הרבנית. לפי ראות עיניו, הרבנות רצתה למחוק את המסורת וההלכה של אבות אבותיו. הוא עודד את בני הקהילה להמשיך בגאון וללא חשש לקיים את המסורת של ביתא ישראל, כפי שהיתה נהוגה באתיופיה.

הוא הקפיד לנהל אורח חיים לפי מנהגי ביתא ישראל, כולל בית נידה בחצר ביתו. הוא בחר להתגורר בסמוך לים, לצורך טבילה לטהרה כמו באתיופיה.

הוא שמר בקפדנות על השבת, ולמרות הפחד מהשלטונות באתיופיה מנע מהתלמידים היהודים ללמוד ביום המנוחה. כאשר שאל אותו המנהל מדוע, השיב: "זו מסורת אבותינו"

הוא נאבק נגד אי ההכרה של הממסד הדתי בסמכות הקסים כמנהיגים רוחניים ואי ההכרה בזכותם לערוך נישואין. "אנחנו רוצים לערוך חתונות כמו שעשינו 2,000 שנה באתיופיה, כולל המנהג של קשירת יקשרה' על ראש החתן וקיום הברכות לפי דרכנו", טען.

קס אילין ערך טקסי נישואין לבני הקהילה שביקשו להינשא על פי מסורת ביתא ישראל. הוא עודד את קיומם של טקסי אזכרה הכוללים שחיטת בהמות לצורך סעודה, לפי מנהג יהודי אתיופיה.

באחד המקרים פנו אליו בני משפחה וביקשו לשחוט חמישה כבשים ליום האזכרה של אימם, כנהוג בקהילה. הקס נעתר להם, ולאחר ששחט שלושה מהכבשים הגיעו לפתע שוטרים למקום. חלק מהאנשים נבהלו וברחו. הקס נותר במקומו. אחד השוטרים שאל אותו מדוע הוא שוחט במקום שלא מאושר כמקום שחיטה, וביקש ממנו להציג תעודת שוחט.

קס אילין הביט אל השוטר והשיב לו בפשטות: "לפי מנהג אבותינו מקובל לשחוט בשדה. אתה רואה את המצנפת שעל ראשי? זאת התעודה שלי. למדתי הרבה מאוד שנים ולאחר שעברתי בהצלחה את הבחינות, הוסמכתי לקס. מאז אני מעניק שירותי דת לאנשי הקהילה. האנשים שאתה רואה כאן פנו אלי כדי שאשחט בעבורם לפי מנהג אבותינו, בדיוק כפי שעשיתי באתיופיה".

הוא היה בין מייסדי אירועי חג הסֶגֶד בישראל וממנהלי הטקס בירושלים. מדי שנה אירח בביתו קהל רב מבני הקהילה, שהגיעו אליו מרחבי הארץ לסעודה מפסקת ותפילות יום הכיפורים, וכן לחגוג עמו את חג הפסח כמו באתיופיה. על פי מנהג סֶבֶת סֶבֶת, הלכות מספר איוב, היה עורך כל שבעה שבועות תפילה וסעודה לקהילה, ודן עימם בנושאים רוחניים, חברתיים ומשפחתיים.

קס אילין התנגד לגיור בדרך הרבנות, ומסיבה זו לא קיבל לבית הכנסת שלו את בני הפלֶשְמוֹרָה, שלא עברו גיור לפי מסורת ביתא ישראל.

הוא סירב במשך שנים רבות לקבל שכר מהמועצה הדתית, משום שראה בכך שוחד שנועד לגרום לו לזנוח את דרכו. רק בערוב ימיו, בשנת 2008, הסכים בעצת משפחתו לקבל שכר מהמועצה הדתית לצורך בניית בית כנסת.

קס אילין לימד והסמיך שניים מבניו לקסים (קס יוסף וקס ראובן) וכן הסמיך בארץ קסים נוספים, כדי להבטיח את המשך קיומה של המנהיגות הרוחנית של יהדות אתיופיה. ב-18.1.2018 הלך לעולמו והובא למנוחות בחדרה.

"כמו צמח מושרש"**נְבִיאֵי נְלַי דָּסָה, למד איתו באתיופיה:**

כנער אילין שתה את הלימודים כמו מים. תלמיד חזק, חרוץ ולמדן. לא היה אף אחד שיכול היה להתחרות עמו. אמיץ, חכם, לא מוותר, עומד על שלו. בלילה הוא לא ישן. לא היתה בו עייפות. היה כמו צמח מושרש שאי אפשר לעקור אותו. הוא היה קרן אור והביא את השמש לקהילה. כשהיינו בשביתה בירושלים נולדה לו בת. שמעון פרס, ראש הממשלה דאז, ביקר את השובתים והמליץ לקס לקרוא לבתו ציונה על שם ארץ ציון, ואכן זה שמח.

אָזָאנוּ פֶּרְדוּ, נולד באותו כפר:

אחרי שאבא של קס אילין נפטר, אמו המשיכה לגור בבית שלהם והיה לה רכוש רב. הוא היה בעל רכוש, היו לו שוורים והוא נהג לרכוב על פרד.

אָדִיסוּ מֶסְלָה, ח"כ לשעבר:

אחד מגדולי הקסים בדורנו. איש כריזמטי, חכם, אמיץ, דעתן, חדור אמונה עמוקה ובעל כושר שכנוע נדיר. במשך שנים רבות גורמים ממסדיים ניסו לשכנע אותו שיינך אחרי הרבנות, אך הוא עמד על דעתו בגבורה.

עם שמעון פרס

גדי יבֶּרְקֵן בדברי הסוד:

הממסד הדתי, הרבנות הראשית ומנהיגי עם ישראל בארץ ובעולם מכירים אותו כיריב עיקש, בעל אמונה דתית. הוא עמד מולם כחומה בצורה בבואם למחוק את מורשת ביתא ישראל. איש ענק היה ומורשתו תישאר לעד.

נעמי שמואל, סופרת שנישאה בטקס נישואין שקס אילין ערך:

הוא היה מנהיג רוחני משכמו ומעלה, שנתן כוח ואמונה לצעירים רבים בראשית דרכם בארץ. הוא ידע לנכס לעצמו מילים בכישרון רב, וגם ידע את כוחה של השתיקה. אנשים הקשיבו לו ומצאו בו ובמילותיו נחמה.

פרופ' מיכאל קוריאנלדי, עורך דין שהיה מעורב בקהילה ובמאבקה:

מדי פעם הייתי מבקר אצל הקס ואשתו בחדרה. התפלאתי איך הקפיד לשמור את המנהגים היהודיים כמו שכתוב בתורה. כשדיבר היה שקט מוחלט. הוא התנהל כאיש קדוש עם הלבוש המיוחד של הקסים. אישיות מיוחדת במינה.

השפעתו

קס אילין מצטייר כאחד הלוחמים העיקשים נגד הרבנות וגזרותיה בכל הקשור לשימור המסורת והמנהגים של ביתא ישראל. בזכותו ובזכות קסים אחרים ואנשי ציבור שהתגייסו למאבק, הצליחו לבסוף להביא להכרה ביהדותם של יוצאי אתיופיה ובזכותם של הקסים להמשיך ולהנהיג את הקהילה.

כנגד הנטייה לכור היתוך, אנחנו עדים היום לבני הדור הצעיר שחוזרים לשם שנתנו להם הוריהם ונפרדים מהשם הישראלי שקיבלו מהפקידים בהגיעם ארצה. הם שואפים להשתלב בחברה הישראלית מתוך חיבור לתרבות המוצא, ולא על ידי ביטול העבר והמסורת. לקס אילין יש חלק נכבד במגמה זו.

לראות את האחר

קס ביאדגלין מלקו ביינסאי: דמות ערכית של אדם שוחר שלום, שפעל כל חייו למען הזולת

קס ביאדגלין מלקו ביינסאי (1915–2004) חי בשאיפה מתמדת לעזור לזולת ולסייע לנזקקים. הוא ראה במנהיגות ערך הקודם לצרכיו האישיים וסירב לקבל תמורה עבור פעילותו. בראשית שנות ה-80 נודע כאחד המתנגדים הבולטים לעלייה לישראל, בטענה שירושלים אינה טהורה ותושביה לא עובדים את ה'.

קס ביאדגלין. שירת את קהילתו בנאמנות

שכנות טובה

קס ביאדגלין נולד באזור סמיין מנאטה. בגיל צעיר התייתם מהוריו ואומץ על ידי דודו, אבא רובל דוד, שגידל אותו כבן. בגיל 7 החל ללמוד את האורית כהכשרה לתפקיד הקס.

בגיל 20 התחתן עם אפרו סנבטו ננוסה ונולדו להם 8 ילדים ושניים מהם נפטרו ממגפה. לאחר פטירת אשתו הראשונה נישא בשנית לגבי וייזרו איילאו ונולדו להם 4 ילדים. במעמד הכתרתו לקס, קיבל בגדי קס – קצה (לבוש מסורתי, מעין גלימה) וכן מצנפת נפש לראשו. הוא היה מנהיג רוחני במחוז סמיין מנאטה, בכפר צברה, מקום מושבם של נזירים ומאמינים אדוקים. בכפר היו כמאה בתי אב, כאשר היהודים גרו בצד אחד והנוצרים בצד אחר, מתוך כבוד הדדי ושכנות טובה.

סדר יומו של קס ביאדגלין החל לפנות בוקר בתפילה ולימוד. לאחר מכן עסק בחקלאות יחד עם שאר בני הכפר, בין היתר בכוורות הדבש שלו. בתום העבודה הקדיש את זמנו למתן שירות לקהילתו. בלילות העביר שיעורים לגברים. הוא גם הכשיר קסים צעירים, ביניהם קס קיפלה וקס צנאי, על מנת להמשיך את המסורת.

הקס נודע בקולו הייחודי, אשר נשמע שונה מזה של שאר הקסים. בראש השנה נהג לערוך מסיבה גדולה עם אורחים רבים. ביום הכיפורים ובפסח הגיעו אליו בני קהילה מאזורים רחוקים. לקראת יום כיפור כולם היו הולכים לנהר להתרחץ, לטהר את הגוף וללבוש בגדים נקיים. ביום זה שרים שירי קינה וקופצים, על מנת לענות את הגוף ולכפר על המעשים.

קס ביאדגלין שירת את הקהילה בכנות ובנאמנות, תוך שמירה על הדת ומצוותיה. הוא פעל להחזיר בתשובה את מי שלא הלך בדרך הדת. כשהיהודים חיללו שבת, הקס היה משכנע אותם לחדול ממעשיהם.

הוא היה מנהיג אמיץ ובעל ביטחון, שנהג לומר: "אני פוחד רק מאלוהים". כאשר הוא פתח את ספר התורה וקרא בו, כולם היו מקשיבים ומתפללים. בדבריו הרבה להביא ציטוטים מהתורה, בעיקר בנושאים הקשורים ליחסים בין אדם לחברו.

הוא נחשב בכפר לאדם צנוע ופשוט בהלכותיו, נוח לבריות ששנא דבר שקר, אשר דאג להשכין שלום בין אנשי הכפר. הוא בלט בדאגה לאחר, לעניים ולנזקקים. הלווה מכספו לאנשים שחסר להם, ולא תמיד הקפיד לגבות את החוב. הוא עודד את בני הקהילה לעזור איש לרעהו ולסייע למי שנזקק לכסף, לאוכל או לכל סיוע אחר.

לאחר שאיבד את מאור עיניו באתיופיה, הוא נותח בישראל וחזר לראות. הוא התייחס לכן כנס גלוי והודה לה' בתפילות

מאור עיניו

קס ביאדגלין עלה לישראל ב-1991 במבצע שלמה, לאחר שבנו, קס אדיסו, שכנע אותו. בארץ גר בשכונת אושיות ברחובות והיה מנהיג הקהילה במקום. לאחר שאיבד את מאור עיניו באתיופיה, הוא נותח בישראל וחזר לראות. הוא התייחס לכך כנס גלוי והודה לה' בתפילות. לסובבים אותו אמר שאלוקים החזיר לו את מאור עיניו על מנת שיספיק לכתוב את התפילות שבעל פה למען הדורות הבאים. ואכן, הוא השקיע את מיטב זמנו בכתיבה וחילק חוברות תפילה לכל דורש.

הקס כעס על הסיור של מדינת ישראל להכיר בקסים כמנהיגי ביתא ישראל ועל החלטת הרבנות הראשית לחייב את העולים מאתיופיה בגיור. הוא ראה בכך עלבון למאמצייהם של בני הקהילה לשמור את יהדותם באתיופיה ולמנוע התבוללות. לאחר שהקסים קיבלו הכרה ממלכתית כמנהיגי הקהילה, סירב לקבל שכר כקס והמשיך לשרת את קהילתו ללא תשלום, מתוך תפיסה שעל הקסים לעסוק בצרכי ציבור ללא תמורה.

קס ביאדגלין ביינסאי נפטר ברחובות ב-11.11.2004, בהיותו בן 89.

הוא נחשב בכפר לאדם צנוע ופשוט בהלכותיו, נוח לבריות
ששנא דבר שוקר, אשר דאג להשכין שלום בין אנשי הכפר.
הוא בלט בדאגה לאחר, לעניים ולנזקקים

"גדול בתורה ובמעשים טובים"

קס אדיסו ביאדגלין ביינסאי, בנו של קס ביאדגלין:

במבצע שלמה, כשהייתי באדיס אבבה, היינו כ-10 אנשים ששגרירות ישראל באדיס אבבה ביקשה מאיתנו לחזור לכפר כדי לאסוף את אלה שנשארו מאחור. אבי לא רצה לבוא, הייתי צריך לשכנע אותו. הוא טען שירושלים היא לא אותה ירושלים, היא נעלמה, ואמר: "לכן אמות פה!".

כל השנים אבי היה עסוק בשירות לציבור. אני זוכר כילד מקרה שבו הגיע אלינו באמצע הלילה שליח מכפר אחר, שביקש שהקס יבוא אליהם, כי יש אצלם אישה חולה מאוד. אבי התלבש, לקח את הסוס ויצא לדרך עם העוזרים שלו, כדי להתפלל ולברך את החולה. אבי תמיד היה זמין לכולם, ידעו שלכל דבר הקס יבוא. אנשים מכפרים אחרים היו באים אלינו כדי שאבי יברך אותם. היו ביניהם עקרים ועקרות או אנשים שבמשפחה שלהם היה מישהו חולה. באו בני קהילה מוֹנְגֶּרָה עד אלינו לִסְמִיין, מרחק הליכה של כשבוע ימים.

מנהיג אמיץ ובעל ביטחון

קס ביאדגלין היה גם איש משפחה, שדאג לעשרת ילדיו. הוא נהג לומר: "כאשר יגיע הזמן, כולנו נעלה לירושלים ישר מאדמתנו". הוא התנגד למסע לסודן, ואמר שזו דרך מסוכנת והרבה אנשים ימותו מרעב, מצמא, ממחלות ומסכנות רבות הצפויות להם.

הוא האמין שירושלים קדושה, אבל תושביה לא שומרים על חוקי התורה, לא מכבדים זקנים, לא שומרים שבת ולא שומרים טומאה וטהרה. הוא העדיף למות באתיופיה ולהיקבר ליד קברי הצדיקים של סמיין מנאטה. הוא סירב לעלות גם דרך אדיס אבבה. הילדים והזקנים לחצו עליו והביאו אותו כמעט בכוח. כשהגיע ארצה לא שמח. לעתים בכה ואמר שחבל שלא נשאר באתיופיה, במקום הטהור שגדל בו ושם קבורים אבות אבותיו הקדושים.

קס טְנָאי פֶּסֶה מיהוד, תלמיד של קס ביאדגלין:

למדתי אצלו בכפר צברה מגיל 15 במשך כשמונה שנים. הקס שלט בעל פה בכל התפילות, וגם כאשר לימד אותנו לא נדרש לפתוח שום ספר. הוא היה גאון. היה לו קול נעים במיוחד, וכאשר הוא התפייט כולם הקשיבו בדממה.

הוא היה אדם חזק שאינו מתעייף בכלל. קס מוקדם לפני עלות השחר לתפילת בוקר, אחר כך למד תורה ומשם לעבודה בשדה ודאגה לענייני הקהילה. בערב התפלל ואז התחיל ללמד ילדים עד השעות הקטנות של הלילה.

הוא נהג לומר: "תלמדו ותהיו כוח ועזר לאחרים, אל תהיו בצד הנעזר. אם אתם רואים אנשים שזקוקים לעזרה תמיד תושיטו יד". הוא היה דוגמא ומופת. ביתו היה פתוח לאנשים עניים שהיו סועדים על שולחנו.

בשבילי היה לא רק מורה, אלא גם כמו אבא. אחרי שסיימתי ללמוד, אמא שלי ביקשה שיברך אותי כדי שאמצא שידוך. כשהתחתנתי הוא שחט כבשים בשמחת הקשרה (עטרת חתנים) כאילו הייתי הבן שלו.

בישראל, לאחר שחזר אליו מאור עיניו, עסק בכתיבת התפילות, המזמורים וההיסטוריה במטרה שהצעירים ימשיכו ללמוד את מסורת אבותינו. הוא כתב הרבה חוברות וחילק לקסים ולתלמידים. בזכותו יש לנו מה ללמד את הילדים שלנו.

השפעתו

קס ביאדגלין נותר לאורך כל חייו נאמן לערכיו ולעקרונותיו, וכל זאת בצנעה וביושרה. הוא האמין שחובת הקסים לשרת את בני הקהילה ללא תמורה, על אף שהחיים בישראל המודרנית אינם דומים לחיים באתיופיה. הדבקות שלו בקיום המצוות לפי מסורת ביתא ישראל התוותה דרך לבני קהילתו וסייעה להם בשמירה על אמונתם.

בלט בדאגה לאחר, לעניים ולנזקקים

קס יִבְה טְרוֹנֶךְ מרמלה, אחיין של קס ביאדגלין:

הוא היה קס גדול בתורה ובמעשים טובים. כאשר הגעתי לגיל 15 ההורים שלי אמרו לי שיש לי יכולת ללמוד ושלחו אותי ללמוד אצל קס ביאדגלין. למדתי אצלו כשלוש שנים, יחד עם עוד תלמידים רבים. למדנו בלילות, בשבתות ובחגים, ובימים עבדנו בשדה. הוא לימד הרבה ילדים, ובזכותו הוסמכו הרבה קסים.

הוא למד אצל המקובלים הכי גדולים, אבא רובל ואבא מנסה. הוא המשיך את דרכם וכולם כיבדו אותו, כולל הלא יהודים. בכפר צברה היה בית גדול ומפואר, ואנשים מהכפרים בכל האזור היו מתאספים בשבתות ובחגים. לפעמים היו מגיעים מעל 300 אנשים, מתפללים, שומעים את דברי הקס ואחר כך עושים סעודה קהילתית. זה היה מראה בלתי נשכח.

חג הקֶגֶד היה נערך בהר שנקרא טְנָטִין והיה באים מאות אנשים, כולל נשים וילדים. קס ביאדגלין נהג לומר: "תשמרו על חוקי התורה והתורה תשמור עליכם".

בתקופת הקציר המשפחות העניקו לו ביכורים כדי שיברך על התבואה. הוא היה איש עשיר עם צאן רב ומספר שוורים לחריש האדמה. היו לו גם כוורות דבש, והוא נהג לתת קילו דבש לכל יולדת. גם לאנשים חולים ולא לה שידם אינה משגת חילק דבש. מה שנשאר היה מוכר לאחרים.

קודם כל החלשים

קס בֶּרֶהַן ברוך: שמו יצא לפניו ברחבי העולם, אבל דאגתו היתה בעיקר לנזקקים

ליקה כהנת קס בֶּרֶהַן ברוך (1900–1986), הידוע גם בשם אורי בן ברוך, היה מחשובי המנהיגים של יהודי אתיופיה במאה ה-20. נודע באתיופיה בפעילותו כנגד המיסיון וכמי שלימד והסמיק קסים צעירים. אחד מחידושיו החשובים היה המנהג להעניק כסף למשפחה האבלה, על מנת שתקיים סעודה בשרית לאחר הלוויה. מנהג זה נשמר עד היום.

הוא נודע בבקיאותו בהיסטוריה של ביתא ישראל, ובמשך השנים התראיין לכלי תקשורת רבים בעולם ועורר את דעת הקהל העולמית לגורלה של הקהילה.

קס בֶּרֶהַן. נודע בבקיאותו בתולדות ביתא ישראל

בדרכו של אבא

קס בֶּרֶהַן נולד באזור גֹנְדֶר בְּאַמְבָּא-נְלִיט. אביו, קס אבא ברוך, הנהיג את הקהילה המקומית. שם אימו מְנִקְוִישׁ איתמר והיו לו 7 אחים ואחיות, כאשר הוא השלישי מביניהם. שני אחיו הגדולים ממנו גם הם קסים: קס צגהון ברוך וקס טְמִיט ברוך.

ברהן למד אצל אביו מגיל 11, ואחר כך למד אצל קסים גדולים אחרים. הוריו עברו מאמבא-נליט לכפר אדרג'א ומשם לוּלְקָה הסמוכה לגונדר. ב-1920 סיים את לימודיו, נשא לאישה את אסתר לוי וב-1924 הוכתר כקס. הוא המשיך בדרכו של אביו והיה קס בכפרים היהודים באזור, ביניהם אֲמְבוּבֶר, וּוְצָבָה וּמְצ'יה. הוא הגיע גם לבקר את בני הקהילה בחבל תִּגְרַאי ובקְוֹנְרָה, כדי לחזק ולהדריך אותם.

קס בֶּרֶהַן עלה לארץ ב-1977 דרך אדיס אבבה. נפטר ב-1986 והובא למנוחות באשדוד.

הוא מעולם לא הסכים לקבל תשלום עבור תפילותיו, ובמקום זאת ביקש: "חפשו עניים, עיוורים, חולים או אישה אלמנה ותנו להם מה שמגיע לי"

אחדות ועזרה הדדית

קס ברהן ברוך היה חקלאי אמיד. הוא מעולם לא הסכים לקבל תשלום עבור תפילותיו, ובמקום זאת ביקש: "חפשו עניים, עיוורים, חולים או אישה אלמנה ותנו להם מה שמגיע לי". עידוד בני הקהילה לעזרה הדדית היה אחת המשימות החשובות שלקח על עצמו.

מסופר שפעם הגיע למשפחה שבה האב נפטר, והם ביקשו ממנו: "יש לנו שור אחד, בבקשה תשחט אותו". קס ברהן השיב: "בשום אופן לא! הרי אנו מתאבלים על המת, מה אתם רוצים להרוג את כל המשפחה? מה יאכלו הילדים מחר? השור הזה הוא מקור הפרנסה היחיד שלכם".

לבני הקהילה אמר: "אם אנחנו רוצים שתהיה אחדות בינינו, בואו נאסוף כסף, כל אחד ייתן כמה פרוטות וביחד יהיה מספיק לכולם". הוא נתן דוגמה והוציא מכיסו כסף. כך נוסד המנהג של מתן כסף למשפחה האבלה. לא משנה מי נפטר ומה מצבו, כולם נותנים כסף למשפחה כדי לקיים סעודת אבל לכבוד הנפטר.

הוא הקפיד לקיים קשרים טובים עם השלטונות המקומיים ועודד את בני הקהילה להימנע מעימותים עם השלטונות האזרחיים. "שמרו את חוקי מדינה וקיימו קשרים טובים עם השכנים", הנחה את קהילתו.

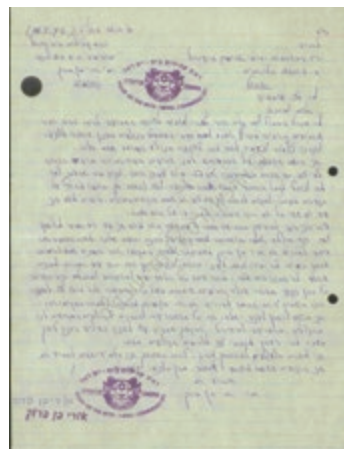
פעל לקידום העזרה ההדדית

קס ברהן ברוך התכתב עם ארגוני יהודים באירופה, באמריקה ובישראל ושמו התפרסם מעבר לים. הוא ביקש שיבואו לאתיופיה ויכירו את הקהילה המיוחדת הזאת, השומרת על יהדותה יותר מ-2,500 שנה, וכל תקוותה להגיע לישראל. כאשר הגיעו שליחים לאתיופיה, הקס קיבל אותם בסבר פנים יפות והציג את הקהילה בפניהם.

לאחר שהאיטלקים כבשו את אתיופיה ב-1936, הוזמנו נציגי הדתות השונות אל השליט האיטלקי. קס ברהן, אחיו קס צ'נהון וקס תואבה מלקו סיפרו לו על ההיסטוריה של הקהילה. האיש התרשם ולא הטיל על הקהילה גזירות. הוא נתן לכל אחד מהם גלימה רקומה בזהב ומתנות נוספות והעניק להם את התואר קס. משמעות המילה קס – כהן. מאז התקבל המונח בקהילה.

כשחזר הייילה סלאסה מהגלות המשיך קס ברהן לייצג את הקהילה בפניו. היילה סלאסה הציע שכל היהודים יתנצרו. קס ברהן סירב וטען שמאז מעמד סיני ביתא ישראל שומרים על יהדותם ויהיו מוכנים למסור נפשם על כך. בעקבות דברים נחרצים אלה הקיסר נסוג מהצעתו.

ב-1965 ביקרה המלכה אליזבת באתיופיה ונפגשה עם נציגי הדתות השונות. בפגישתה עם קס ברהן הוא תיאר את מצבם הקשה של יהודי אתיופיה בגלל פעילות המיסיון והאלימות של התושבים כלפיהם. לפני כן היילה סלאסה נתן יד חופשייה לארגוני המיסיון, שפעלו בכל הדרכים לגרום ליהודים להמיר את דתם, הקימו בתי ספר, מרפאות ואף שיחדו בכסף. בעקבות מפגש זה הקיסר היילה סלאסה הוציא הודעה בעיתונות שאין הבדל בין הדתות.

מכתב לחזי עובדיה מ-1976

ב-1966 הקים את ארגון קהילות בית ישראל לקידום העלייה לארץ. קשריו עם חזי עובדיה הובילו למכתב שנשלח לרב עובדיה יוסף, אשר הביא להכרתו ביהדות של ביתא ישראל ולקריאה לעלייתם לישראל. קס ברהן התנגד לעלייה לישראל דרך סודן בגלל הסכנות הרבות הכרוכות בכך.

גורלם של בני הפלשמורה העסיק את קס ברהן, והוא סבר שהם התנצרו בגלל מצוקה רבה ולכן צריך להחזירם לחיק הקהילה.

צעד ראשון להמשך העלייה?

קס ברהן התנגד לעלייה לארץ דרך סודן וציטט את דברי הנבואה של אביו: "היזהרו שלא תעשו טעות ואל תלכו לכיוון מערב, כי אתם עלולים למות, מחלות ומוות מחכים לכם. זה מאוד מסוכן. אני מציע לא ללכת לסודן. בורא עולם כבר הכין לנו את העלייה לארץ שתהיה בצורה חוקית. כשתגיע העת הכול יהיה בסדר, אני מבקש מכם לא ללכת ולא להרוג את עצמכם".

"הדברים שאמר נכנסו אל הלב"

"דבריו נכנסו ללב"

אינאו מחו נגוסה:

קס ברהן ברוך היה כמו אברהם אבינו שבזרא עולם בירך אותו, כמו דוד המלך, מנהיג אדיר. הוא היה מפורסם בכל מקום, אנשים מחוץ לארץ היו מגיעים אליו. הוא היה הדובר שייצג את הקהילה, ענה על כל השאלות ששאלו אותו. הדברים שאמר נכנסו ללב.

ליד כפר דבט היה ריכוז של מיסיונרים, שפעלו בתוך הקהילה במטרה להעביר אותנו לנצרות. קס ברהן ברוך הגיע למקום, אסף את בני הקהילה ועודד אותם לבלום את המיסיונרים.

קס גובזה, בן אחיו:

קס ברהן מעולם לא ביקש דבר עבור עצמו ותמיד עודד אנשים לעבוד את האדמה, שיש בכוחה לתת פרנסה. "יש לי כמה פרים, כי אני עובד ומלמד את הילדים שלי לעבוד", נהג לומר.

הבן עקיבא:

אבא האמין שחובת הקסים לשרת את הקהילה ללא תשלום. הוא הנהיג את הקהילה בירתא כבוד. חשוב היה לו לשמור על שלום בית. זלזול בנישואים, לדעתו, מביא לטומאה. כך גם ניסה להשפיע שלא יהיו גנבים בקהילה.

השפעתו

דאגתו העמוקה של קס ברהן לחלשים יכולה לשמש דוגמה ומופת לכל חברה באשר היא. הערכים שדגל בהם ושאותם פעל להפיץ, כגון עזרה הדדית, סיוע לאנשים במצוקה, קבלת האחר, בצד שמירה על היהדות והלכותיה - מצביעים על מנהיג מוסרי, רחב לב וגמיש. אלה ערכים שכל אחד מאיתנו יכול לאמץ, על מנת לבנות חברה ערכית יותר.

כשעלה קס ברהן לישראל קיבלו אותו אנשי ציבור ורבנים בשמחה רבה. הוא אמר להם: "אני הקדמתי לבוא, אך אחיי נשארו עדיין באתיופיה, לכן אין שמחה בליבי"

ב-1977 הגיעה ממשלת ישראל להסדר סודי עם מנגיסטו שליט אתיופיה, לפיו הוא יאפשר יציאה של יהודי אתיופיה ובתמורה ישראל תספק לו ייעוץ, נשק קל ותחמושת. בין אוגוסט 1977 לבין ינואר 1978 עלו לארץ 120 נפשות בשתי טיסות במסגרת עסקת נשק סודית בין ממשלת ישראל לשליט אתיופיה.

בטיסה הראשונה ב-1977 עלה קס ברהן לישראל עם חלק מבני משפחתו. היו לו לבטים קשים: הוא לא רצה להשאיר מאחוריו את הקהילה, ושאל לעלות רק אחרי שאחרון היהודים יעלה לישראל. אולם אנשי הסוכנות שכנעו אותו לעלות בטענה שיהיה בכך צעד ראשון להמשך העלייה של כלל יהודי אתיופיה. למרבה הצער העלייה הופסקה, לאחר שמשוה דיון סיפר על כך לעיתונאים, ומנגיסטו, שליט אתיופיה, כעס וניתק את הקשרים עם ישראל.

כשהגיע קס ברהן לישראל קיבלו אותו אנשי ציבור ורבנים בשמחה רבה. הוא אמר להם: "אני הקדמתי לבוא, אך אחיי נשארו עדיין באתיופיה, לכן אין שמחה בליבי. אמשך לפעול למען עליית כל הקהילה שלי לארץ". הוא יצר קשרים הדוקים עם הרב עובדיה יוסף ועם רבנים אחרים, ולחץ על ממשלת ישראל לעשות כל מאמץ להביא את כל ביתא ישראל לארץ.

"אני הקדמתי לבוא, אך אחיי נשארו באתיופיה"

ליקה כהנת קס אבא יצחק יאסו (1900–1995) היה מחשובי הקסים של יהדות תיגראי במאה ה-20. הוא עסק בכתיבת ההיסטוריה היהודית, הכשיר דור של קסים צעירים ופסק שניתן להינשא גם בקרבת דם של חמישה דורות.

הוא נאבק נמרצות במיסיון למניעת התבוללות. בין היתר התיר נישואין בקרבת דם של חמישה דורות, במטרה למנוע תופעה של נישואין עם בני זוג שאינם יהודים.

כאשר החלה העלייה לישראל דרך סודן עודד את בני הקהילה לצאת למסע ולהגשים חלום של דורות. בישראל דגל בהשתלבות בחברה ובקבלת חוקי הרבנות, כולל הכשרת הקסים במכון מאיר. לחץ על הממשלה והרשויות לפעול לעליית כל יהודי אתיופיה.

קורות חייו

הוא נולד בשנת 1900 בכפר עדי-שן לאביו איסו גונצ'ל ואימו דמק' מברטה, במשפחה שרבים מביניה היו נזירים וקסים. בהיותו בן 17 נשא לאישה את וויני תרפה ונולדו להם תשעה ילדים. בשנת 1927 הוסמך יצחק לקס על ידי הנזירים (מנקסוצ', בחטוטטי) של סימין מנאטה. באזור זה היה ריכוז של נזירים אשר הסמיכו קסים מכל המחוזות באתיופיה.

הוא מילא את כל תפקידיו המסורתיים של המנהיג הרוחני: טקסי נישואין, גירושין, טיהור טמאים, טיפול בסכסוכים, לוויית, ייעוץ והכוונה. ככל הקסים, נהג ללכת מכפר לכפר, לשרת את הקהילה וללמד את בניה ללא תשלום. בני הקהילה החליטו לקנות לו סוס, כדי שלא יסתובב ברגל.

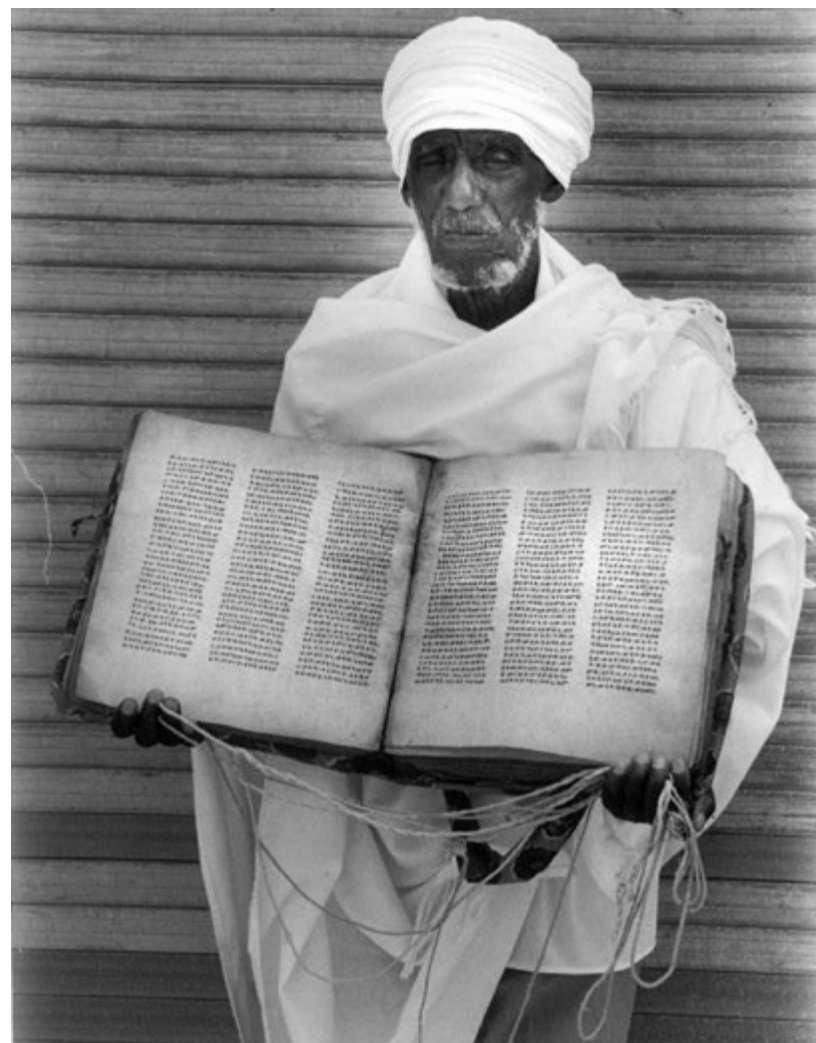
ליהדות אתיופיה מסורת עתיקה שעברה בעל פה מדור לדור. קס יצחק היה מודע לחשיבות התייעוד בכתב, על מנת לשמר את הייחודיות של הקהילה ומנהגיה. אחת מפעולותיו החשובות היתה כתיבת ההיסטוריה של יהודי אתיופיה ורישום כל הכפרים שבהם חיו יהודים באזור תיגראי וולקייית.

מנהיגותו הייתה מקובלת לא רק על בני עמו, אלא גם בקרב השלטונות הלא יהודים. בשנת 1935 העניק לו הפטריארך האתיופי אבונה יוהנס גלימה עם עיטור מזהב (קאבה מזהבת), אות הוקרה לאנשי רוח באתיופיה, והוא אף זכה לתואר "מלאקא סלם" (מלאך השלום).

כאשר החלה העלייה לישראל דרך סודן עודד את בני הקהילה לצאת למסע ולהגשים חלום של דורות. בישראל דגל בהשתלבות בחברה ובקבלת חוקי הרבנות

מלאך השלום

ליקה כהנת קס יצחק יאסו: שילוב בין החברה המודרנית בישראל למסורת העתיקה מאתיופיה

קס יצחק יאסו עם ספר האורית

מסע לארץ הקודש

החל מסוף שנות ה-70' קס יצחק עודד את בני קהילתו לצאת למסע לירושלים דרך סודן. גם הוא עצמו יצא עם בני משפחתו בשנת 1980 למסע הרגלי המסוכן בקבוצה של כ-350 איש. בכליו נשא ספר אורית (תורה), שעבר מדור לדור במשפחתו במשך 400 שנה.

בדרך לסודן תקפו את המשלחת שוודים, ודרשו ממנו לפתוח את התיק. הוא סירב והשיב להם: "זאת התורה שלי, ואני הולך איתה לירושלים". אחד השוודים פתח את התיק וידו נגעה בסכין המונחת בתוך הספר. השווד נבהל ואמר: "אסור לנו להתעסק עם הצדיק הזה".

חברי הקבוצה המשיכו בדרכם, אולם הם נעצרו על ידי הצבא האתיופי, שכלא את כולם בעיר חומרה. חלקם הועברו בהמשך לכלא בגונדר, ביניהם קס יצחק. חודשיים ימים היו בכלא, ואחר כך הוחזרו לעיר חומרה, ומשם הצליחו לברוח לסודן.

בהגיעם לסודן הוצע לקס יצחק לעלות מיד לישראל, אולם הוא סירב לעלות לפני בני קהילתו הממתינים כבר. רק שנה וחצי לאחר מכן, עם הגיע תורו ב-1982, עלה לארץ באנייה בת גלים.

את המסע לסודן תיאר בדברים שכתב שנים רבות לאחר מכן, בהיותו בן 91: "כפי שאבותינו עברו ברגל את ים סוף ואת נהר הירדן, כך הגענו אנו עייפים, עיוורים, צולעים, עקומים ושבירים, קשישים ומבוגרים, תינוקות ונשים בהריון. ה' הביאנו בחיוב ובתמיכה מאתיופיה לארץ הקודש".

בהגיעו ארצה נשק קס יצחק לאדמה ואמר: "חלום בן 2,500 שנה התגשם לכל בני ישראל". בימיו הראשונים שהו במרכז הקליטה בעתלית. כאשר אנשי ציבור ביקרו אותו במרכז הקליטה ביקש מהם לפעול כדי להביא את כל הקהילה לישראל.

בהמשך עבר לקרית גת, וגם כאן המשיך בפועלו למען עליית יהודי אתיופיה, וכן להשתלבות העולים בחברה הישראלית. בשנת 1982 כתב מכתב לראש הממשלה דאז, מנחם בגין: "ה' יעזור לנו ולממשלת ישראל, כמו שהציל את משה רבנו מידי המצרים והוציא את בני ישראל מעבדות לחירות. אנא המשיכו במפעלכם כדי שכל יהודי אתיופיה יגיעו לארץ ישראל".

הוא התמנה לראש קורס למנהיגי הקהילה מטעם מכון מאיר. במחלוקת הדתית הפנימית שניטשה בתוך הקהילה, קרא לקבל את הנוהגים הקיימים בארץ, כדי לא לבדל את יהודי אתיופיה מכלל העם.

נאבק כנגד התבוללות

בתקופת הכיבוש האיטלקי, בזכות יחסיו הטובים עם שליט האזור, הצליח קס יצחק לשכנעו להעביר את יום השוק משבת לשלישי, וכך לאפשר ליהודים להשתלב בחיי המסחר. כמו כן השיג מימון לבניית בית הכנסת.

בתקופת שלטונו של הקיסר היילה סלאסה הגיעו שליחים מהכנסייה לכפרי ביתא ישראל במטרה להמיר את דתם לנצרות, אבל קס יצחק הצליח להניא אותם מכוונתם.

לאחר מכן כינס את יהודי האזור והכריז: "אנו נמצאים בתקופה קשה של סכנת התבוללות. שמרנו על יהדותנו יותר מ-2,500 שנים, וחובה עלינו להמשיך לשמור עליה". במעמד זה פרסם פסיקה עצמאית אמיצה, שמתירה נישואין בין קרובים מדור חמישי, ולא רק מדור שביעי, כפי שהיה נהוג עד אז, במטרה להקל על בני הקהילה במציאת בני זוג מתאימים.

הוא פרסם פסיקה עצמאית אמיצה, שמתירה נישואין בין קרובים מדור חמישי, ולא רק מדור שביעי, במטרה להקל על בני הקהילה במציאת בני זוג מתאימים ולמנוע התבוללות

אחרי תקופה ממושכת של בצורת, באו אל אבי יהודים וגויים וביקשו שיתפלל לגשם. הוא התפלל עם בני הקהילה, ואחרי זמן מה התפילה נענתה. כאשר תקף את האזור חרק מזיק שפגע בגידולים, אבא נשא תפילה מספר האורית שלו והמזיק עצב את השטח.

אדמס צ'קולה:

קס יצחק יאסו היה אחד המנהיגים הגדולים והחשובים של יהדות אתיופיה. הוא גייס אותי לפעול לצדו בחבל תיגראי. סיירנו בכפרים במטרה להקים ארגון שיטפל בענייני היהודים באזור, לבנות בית כנסת, להקים בית ספר ולהכין את הקהילה לקראת עתיד טוב יותר.

הנכד אברהם אדהנני:

בכל ערב ילדי הכפר היו באים אליו ללמוד תורה. יחד איתם למדתי את התורה בעל פה וכן קרוא וכתוב. בחגים ובשבתות זקני הכפר התאספו בבית הכנסת כדי להתפלל וללמוד תורה יחד עם סבא שלי. כאשר התפלל בריכוז מוחלט פניו היו מאירות כפני משה רבנו.

ננטו אליאס:

אני זוכר את תפילותיו ביום הכיפורים ובחגים אחרים. מעוצמת התפילה זלגו דמעות מעיניו. ראיתי בו מלאך ושליח ה'.

איוב נושן:

בגיל שש הגעתי לכפר בית מריה עם כל משפחתי. היינו יושבים בבית הקס, והוא לימד את ילדי הכפר תפילות וברכות בגעז. שנתיים גרתי בבקתה שלו, כדי שאוכל להתפלל עמו בשעות הבוקר המוקדמות. הקס היה מתחיל ואני הייתי מצטרף אליו בתפילות שהכרתי.

בשבתות ובחגים כל היהודים היו באים להתפלל בחדר שבו הוא גר. בחצר היתה פרנולה עשימשה לחתונות, לאירועים ולקורבן פסח. בחג הסגד הגיעו יהודים רבים מהסביבה, והקס הוביל את כולם לראש ההר השכם בבוקר. אנחנו הילדים נשארנו למטה להביט בשיירה.

קס יצחק התייחס אלינו הילדים כמו אל מבוגרים, אהב אותנו ודאג לנו. הוא נתן כבוד לכל אדם, גדול או קטן. היתה לו השראה מיוחדת, וכל מי שהיה בסביבתו הושפע ממנו.

"ה' הביאנו בחיבוק מאתיופיה לארץ הקודש"

שושלת של קסים ונזירים

בין אבותיו של קס יצחק היו נזירים רבים. אביו איסו גונצ'ל היה גם הוא נזיר, אולם בני המשפחה ואחרים שכנעו אותו לוותר על הנזירות, להינשא ולהקים משפחה, כדי להבטיח המשכיות של שושלת הקסים במשפחתו. אילן היוחסין: חנניה הוליד את אדֶהֶנֶנִי, אדהנני הוליד את גונצ'ל, גונצ'ל הוליד את איסו, איסו הוליד את יצחק.

בשנת 1918 התחתן קס יצחק עם וויני איסו תרפה ונולדו להם הילדים אדהנני, ווֶנְהָ, אָוֶטֶשֶׁ, מנשה, אֶבְרָהָ, סֶלֶטֶן, בְּרָאִי, אֶדְנֶשֶׁ, רוֹמֶן.

קס יצחק נפטר ב-2 בינואר 1995, בהיותו בן 95, והובא למנוחות בירושלים. ספר האורית שהביא עימו מאתיופיה ושמר עליו כל חייו, נתרם לספרייה הלאומית בירושלים, כפי שביקש בצוואתו.

"פניו מאירות כמו משה רבנו"

הבת אווטש:

אני זוכרת את אבא מסתובב בין הכפרים עם שתייה משלו, כדי לשמור על הטהרה. התושבים היו מביאים אליו כל פרי או ירק ראשונים שיברך עליהם. הטקס הסתיים באכילה, בשתייה, בתפילה ובשמחה. אחותי שרה הביאה פעם הביתה עץ שהיה שייך לגויים, אשר היא מצאה בדרך. אבי ביקש ממנה להחזירו מייד למקום שבו מצאה אותו, ואחר כך לטבול ולהיטהר.

הרב בארי, שליח שהגיע מישראל לאסמרה:
כל הקסים גדולים בתורה ובהנהגה רוחנית, אך היה משהו מיוחד בקס יצחק.
היתה לו הילה, הוא היה דמות מיוחדת במינה.

מיכה פלדמן, שליח הסוכנות היהודית:

בכל השיחות עמו אף פעם לא ביקש דבר לעצמו, אלא הביע דאגה לקהילה כולה. הוא דיבר על הצורך להאיץ את עלייתם של מי שנותרו מאחור והעלה בפני את חששותיו לגבי מצבן של המשפחות שנמצאות בארץ. תמיד ידע להבהיר את דבריו ולתבל אותם בפתגמים בעלי משמעות ועומק.

דני לימור, שליח המוסד לסודן:

אני זוכר את פגישתי הראשונה עם קס יצחק במחנה בסודן, במהלך מפגש שארגן פרדה אקלום עם עוד הרבה קסים. ביקשתי מהמנהיגים להנחות את בני הקהילה להסתיר את זהותם היהודית, אפילו במחיר חילול השבת, משום ש"פיקוח נפש דוחה שבת".

בסיום הדיון קם קס יצחק ואמר: "בחור צעיר, כל הדורות אנו שומרים על השבת, כי אנחנו יהודים. בהיסטוריה שלנו היינו במצבים יותר קשים, ומעולם לא ויתרנו על שמירת השבת. אלוהים איתנו והוא ישמור עלינו". בחלוף חמש שנים, בחתונה של אחד מבני הקהילה בישראל, נפגשנו שוב. "אמרתי לך שאלוהים ישמור עלינו", אמר קס יצחק, ואני זיהיתי מייד את קולו של האיש שנשא דברים באותו מפגש קסים. באותו רגע הבנתי לעומק מי הם יהודי אתיופיה.

שושנה בן דור, חוקרת יהדות אתיופיה:

קס אבא יצחק היה אדם רחב אופקים ורחב לב. הוא קיבל אותי כבת משפחה ואסף מבוגרים מהקהילה שאוכל ללמוד מהם ולהקליט את תפילותיהם, כדי לשמר אותם לדורות הבאים. הוא שיתף אותי בכל המידע על המסורת והמנהגים של ביתא ישראל.

הוא דאג מאוד לקהילה עד יומו האחרון וראה עצמו אחראי על השתלבותה בחברה הישראלית. הוא היה שנוי במחלוקת בקהילה, משום שעודד השתלבות בחברה הישראלית וקבלת המנהגים הקיימים בארץ. הוא עודד קסים ללכת ללמוד במכון מאיר ולקבל את הרבנות. הוא חשש שאחרת הממשלה לא תדאג להביא את כלל יהדות אתיופיה לישראל.

השפעתו

כתיבת ההיסטוריה של ביתא ישראל תרמה רבות לשימור המסורת הייחודית של יהדות אתיופיה. הכתיבה עבדו היתה אמצעי לשמר ולהעביר לדורות הבאים את עולם הערכים והמנהגים שהתגבשו במשך הדורות בקרב הקהילה. הוא כתב גם על מסעו לארץ דרך סודן, וכן הביע את השקפותיו ודעותיו בנושאים שונים.

בכך תרם תרומה ייחודית לנו כחברה ישראלית, המורכבת מקהילות שהגיעו מתרבויות שונות ויצרו בישראל פסיפס ייחודי, מגוון ועשיר.

אדם צנוע, מנהיג דגול

קס מהרשט אליאס: מצד אחד, חקלאי מוכשר שעוזר לשכניו.
מצד שני, מנהיג שמוביל אחריו את קהילתו

קס מהרשט עם אילין פרדה

קס מהרשט אליאס (1931-2003) היה מנהיג בעל רגישות חברתית ייחודית, אשר סייע רבות למשפחות במצוקה. עקב פעילותו הדתית הואשם בבגידה, נשלח למאסר והוכר בישראל כאסיר ציון. הוא הוביל בעצמו קבוצה במסע לסודן ללא מורה דרך. במחנות הפליטים קרא לשמור על מצוות הדת למרות הסכנה שבדבר.

גיבוש הקהילה ועזרה לזולת

קס מהרשט נולד בכפר לורי שבהרי סמן לאביו אליאס סהלו ואימו ביינש דניאל. היו לו 9 אחים, שניים מהם קסים: קס כבדת וקס בורוק. אביו היה חקלאי שלמד לימודי קודש בכוחות עצמו ושקף שכל ילדיו יהיו קסים. אימו עסקה בקדרות, והיתה מספרת סיפורים ובעלת השכלה ביהדות. הוריו היו אמידים מבחינה כלכלית.

תחילה למד אצל אביו, ובגיל 14 החל ללמוד אצל המנקוסווצי (נזירים) בהרי סמן, מקום מושבם של הנזירים היהודים. הוא סיים את הלימודים אחרי 7 שנים, ובהיותו בן 24 התחתן עם זנבו ברה מהכפר בשנה. בחתונה קיבל מתנות רבות, ביניהן סוס, שור, נלימת קס ותכשיטי כסף יקרים מאבי כלתו.

טקס הכתרתו לקס נערך בשנת 1962. הסמיך אותו המנקוסו (נזיר) אבא ראובן מנסה. בטקס ההסמכה השתתפו המנקוסה אבא טדסה יוסף, המנקוסה אבא ביינש דמוזה, קס בידילין ביינשאי, קס אילין אדגואיציו, קס אברה ננה, אבא מלסה נגוסה, אבא יברקן סהלו, אבא מוגוס מקרה, אבא סירק גושו, אבא קיינש דמוזה, אבא וולן עזרה וציבור רחב. החגיגה נמשכה שבעה ימים, בהם הוא נשאר בבית התפילה ולא יצא לעבודת השדה. רק ביום השמיני התחיל לעבוד.

הוא שימש קס בכפר דבל באזור סמן, שחיו בו יהודים ונוצרים. היחסים בין השכנים היו טובים, כאשר כל צד כיבד את הצד השני. עם זאת שמרו יהודי הכפר, ובעיקר הקס, על טהרה ואי נגיעה בגויים.

מאשתו זנבו נולדו לו תשעה ילדים, מהם אחת נפטרה. אשתו הראשונה נפטרה בהיותה בת 37. הוא נישא בשנית לפנטה ממנה ונולדו להם שלושה ילדים, אך שניים מהם נפטרו.

חקלאי מבוסס היו לו פרות, עזים, סוסים וחמורים.
הוא נחשב לבעל מומחיות בחקלאות ובניהול מ"מ עם הגויים
להשגת חלקות אדמה טובות

באתיופיה היה נהוג שקודם המבוגרים אוכלים ורק אחריהם הילדים. כך המבוגרים קיבלו אוכל משובח והילדים הסתפקו במה שנשאר. קס מהרט התנגד לנוהג הזה ודאג שהילדים יקבלו אותו אוכל כמו המבוגרים.

לדעתו, על שלושה דברים יש להקפיד: על שמירת השבת והחגים, על כשרות ועל נישואים וטהרה. "אם אדם בוחר לא להתפלל כל יום – זה בינו ובין אלוהים. אם הוא לא צם בשני וחמישי אלא רק ביום כיפור – זה בסדר".

בלי מורה דרך

קס מהרט יצא למסע לסודן עם קבוצה של כ-70 אנשים, אותם הוביל בעצמו, ללא מורה דרך. הוא לקח עמו שני סוסים – אחד מהם עבור אנשים שהתקשו ללכת ברגל. אולם הקבוצה התעכבה באזור וולקייט ואחר כך בטנגדה למשך כשנתיים מסיבות שונות: פטירה של אחת מבנות המשפחה, בקשה של קהילת טגדה שהקס יישאר עימם וגם בגלל גשמי החורף. הם חכרו אדמות וגידלו בהן גרגירי משיקה (דוחן). באותה תקופה ערך הקס מפקד אוכלוסין ב-15 כפרים עבור פקידי הסוכנות.

אחר כך החל המסע ברגל. קס מהרט ניהל משא ומתן עם חיילי ה"וויינה" (מתנגדים לשלטון של מנגיסטו) והם העמידו לרשותו משאית, שהובילה אותו לסודן בלא שיצטרכו ללכת ברגל. ב-1986 הם הגיעו לסודן, למחנה פליטים קונה על יד העיר סופונה.

הקשר עם המוסד נוצר אחרי חצי שנה, ממש במקרה. יום אחד קס מהרט התפלל ליד האוהל עם בגדי הקס ומישהו ניגש אליו ושאל אותו אם הוא יהודי. קס מהרט ענה בשאלה: למה אתה שואל? האיש השיב כי הוא עצמו יהודי ושמו אדיסו וודג'. קס מהרט שאל על משפחתו של האיש והסתבר כי הוא מכיר אותה. בנוסף הסתבר כי אדיסו הוא פעיל של המוסד. חצי שנה לאחר מכן, בשנת 1987, הגיע קס מהרט לישראל במטוס הרקולס.

במשך כל התקופה בסודן קס מהרט שמר על כל מנהגיו. הוא היה בעל אמונה חזקה ואומץ רב. "אני לא משנה מאומה משמירת המצוות. הקדוש ברוך הוא אלוהי ישראל ישמור עלי ואת המגבעת לא אוריד, עם השבת אני לא משחק".

קס מהרט שאף לגבש את הקהילה ולמנוע סכסוכים. כאשר הגיעו אליו אנשים שהתגלע ביניהם ריב הוא תמיד שאף לגשר ביניהם ולהגיע להסכמה. באזורו היו שני כפרים, בכל אחד מהם כ-15 משפחות יהודיות. שני הקסים החליטו ביניהם שיצינו יחד את יום כיפור בכל כפר לסירוגין, וכך יימנע מתח בין הקסים והתושבים.

קס מהרט נהג להשכים קום לפני עלות השחר, ואחרי התפילה יצא לעבודת השדה, אלא אם התקיים אירוע קהילתי שהיה עליו לערוך. בערב שב אל בית הכנסת כדי ללמד את ילדי הכפר.

הוא הרבה לטפל בבעיות חברתיות והקפיד לסייע לנזקקים. בתקופת הקציר והזריעה יצא לעזור בשדות של אחרים. הוא ידע לבנות בתים ולהכין מיטות מעור פרה, דבר הדורש ידע מיוחד של שזירת גידים. היו לו כמה בתים אותם פתח בפני מי שנזקק להם, לעיתים בלא תמורה.

עקב פעילותו הדתית הואשם באתיופיה בבגידה, נשלח למאסר והוכר בישראל כאסיר ציון. הוא הוביל בעצמו קבוצה במסע לסודן ללא מורה דרך

כחקלאי מבוסס היו לו פרות, עזים, סוסים וחמורים. הוא נחשב לבעל מומחיות בחקלאות, למשל בבחירת סוגי הגידול המתאימים ובניהול מ"מ עם הגויים להשגת חלקות אדמה טובות. לעיתים עזר לאחרים להשיג אדמות טובות לעיבוד. בשעת הצורך נתן את החמורים והפרדות לעניים וגם עזר להם בעבודה החקלאית.

בתקופה שארגון אורט פעל באתיופיה קס מהרט סייע בחיזוק הקהילה, במיוחד באזור אַמְבּוֹבֶר. בין היתר הביא חומרים לבניית בתי כנסת ומצות לפסח שהארגון חילק. באחד הימים נתפס עם עוד בני קהילה ונכלא באשמת בגידה. הטענה היתה שהם העבירו דברים מארגון זר ועודדו את בני הקהילה לעזוב את אתיופיה. הם ישבו חודשיים בכלא בתנאים קשים. בזכות התערבות של אורט וגורמים אחרים שוחררו בתנאים מגבילים. במשך שנתיים היה במעצר בית. אחרי עלייתו לישראל הוכר כאסיר ציון.

מספרים עליו שהיה אדם עממי, אשר סלד מדבר שקר, גאווה ושחצנות. הוא נהג בפשטות ובדרך חברית עם כל אדם, ואמר: "הקדוש ברוך הוא נתן בידי תפקיד כדי להעביר את הידע לאחרים. הקדוש ברוך יכול ליטול אותו ממני ולהעניק אותו לאדם אחר. אין על מה להתגאות". הוא הקפיד בקיום כל המצוות ועודד את בני הקהילה להתחזק באמונתם, להיות גאים במורשתם ולהקפיד על כבוד הזולת.

החלום ושברו

הציפיות של קס מהרט מהחיים בישראל היו גבוהות מאוד, אבל המציאות היתה קצת אחרת. תחילה חש התרגשות גדולה מהגשמת חלום של דורות. אחר כך התאכזב מאי שמירת המצוות והשבת ומכך שהממסד הרבני לא הכיר ביהדותם של יהודי אתיופיה, יהדות ששמרה באדיקות רבה על המסורת והמצוות.

הוא נפגע מכך שהרבנות פה בארץ דרשה מבני הקהילה לעבור גיור לחומרא. כאשר הרב שלוש ביקש לבטל את הגיור לחומרא ולהוכיח את יהדותם של ביתא ישראל, קס מהרט סייע לו בעריכת אילנות היוחסין וסדר הדורות.

תחילה גר כשנה עם משפחתו במרכז קליטה בקרית ים, משם עברו לדירת עמידר בחדרה ואחרי 7 שנים עברו לראשון לציון. בארץ המשיך לעסוק בצרכי ציבור בתחומים חברתיים ודתיים.

קס מהרט נפטר ב-18 בדצמבר 2003 בהיותו בן 72 ונקבר בבית העלמין בראשון לציון.

"כמו אבא לתלמידיו"

הבן קס סמאי:

הוא היה אבא מסור עם הרבה אהבה, היה מוכן לתת הכול למעננו. כשאמא נפטרה עברנו תקופה קשה עם הרבה בעיות, והמצב הכלכלי הורע. סוס אחד מת וגם כמה פרות. היו גם בעיות בריאות.

באחד הימים הלחוצים של עונת הקציר נפלתי ונפצעתי. אבא עזב הכול ולקח אותי לבית חולים מרחק של יומיים. חודש ימים הייתי בבית החולים, ובזכותו ניצלה העין שלי. אחי הצעיר חלה במחלה שקטלה ילדים רבים באזור. אבי לא ויתר ולקח אותו לרופאים שונים. אחי נשאר בחיים, אך נעשה חירש ואילם.

אבא לא ויתר על עקרונות האמונה והדת. הוא העביר לנו ערכים רבים: אמונה, אומץ, להתייחס לכל אדם באשר הוא בגובה העיניים. לדבוק במטרה. אם התחלת משהו אל תעזוב, אל תתיימש, אל תיסוג. תתקדם הלאה גם אם יש בדרך מכשולים.

מסגנאו אַלמַאיהו, אחיין של אבא אליאס (אביו של קס מהרט):

למדתי אצל מהרט אליאס שנה. הוא היה עושה טוב לכולם, היה כמו אבא לתלמידיו. הוא היה אדם חרוץ, שעבד בחקלאות וגם שימש קס לקהילה. שמר עלינו כמו חומת ברזל. אנחנו היינו מעטים והנוצרים לחצו עלינו להתנצר, ובזכותו נשארנו יהודים. אמי ובת אחת שלי מתו בסודן. פה בארץ הוא עשה להן אזכרה כפי שנהוג בקהילה. מאוד אהבתי והערכתי אותו.

קס מהרט עם בתו ואחייו בחדרה

טְבִיָּה מְהֵרִי, בן אחותו הגדולה של הקס, גדל אצל הוריו:

למדתי אצל קס מהרט, הדוד שלי. הוא תמיד הזהיר אותי שאם לא שטפתי את גופי אסור לי לגעת בספרי הקודש. הוא לימד את כל הילדים את עשרת הדיברות, לא רק את הבנים, אלא גם את הבנות. כאשר שאלנו אותו איך אפשר לעשות את הדרך לסודן ללא מורה דרך, הוא ענה: "אלוהי אברהם יודע, פשוט תעקבו אחרי".

כשהגענו לארץ אחרי השמחה הראשונה חוינו אכזבה. כשאנחנו חותכים את הלחם, אנחנו לא חותכים עד הסוף, לזכר בית המקדש שחרב. כך לימדו אותנו הקסים. אבל חשבנו שפה בארץ כולם דתיים ושומרי שבת.

קס מהרט פגש בירושלים את הרב עובדיה יוסף. הוא סיפר לרב על המנהגים שהיו באתיופיה, ושאל את הרב למה יש מאכלים שאסור היה לאכול באתיופיה, ופה כן אוכלים אותם. הרב אמר לו שהוא צודק, אבל פה בארץ זה מה שיש לנו.

אֶסְמֶרָה צֶהֱיָה, למד וגר אצל קס מהרט במשך 5 שנים:

קס מהרט היה אדם אמיץ, גדול בתורה ובמעשים טובים. הוא עודד את כולנו ואמר: "תהיו חזקים ואל תפחדו. מי שעוזר לעצמו, אלוהים עוזר לו". הוא לימד אותנו בלילות, ובימים עבדנו עימו בשדה. בזכותו אני יודע לקרוא ולכתוב וכן את התפילות. נאלצתי להפסיק ללמוד כדי לעזור למשפחה, אבל אחר כך הגעתי לאזור תיגראי להמשיך ללמוד. קס אבא יצחק בחן אותי ואמר: "רואים שלמדת אצל קס מהרט, כל הכבוד".

כאשר יצאנו לסודן הוא עבר מבית לבית ועזר למשפחות להתארגן. בדרך אנשים נעזרו בסוס שלו. כשהתעכבנו בוולקייט בדרך לסודן קס מהרט הלך לגונדר כדי לתת את הרישום המדויק על בני הקהילה החיים באזור וולקייט.

סלמון סִיפָה, פעיל קהילתי שנאסר יחד קס מהרט:

גרתי באתיופיה בעיר דֶּבְרֶק. הייתי פעיל ובקשר עם ארגון אורט. לקראת פסח בשנת 1982 ארבעה עובדי ג'וינט נתנו לנו מצות וכסף לחלק למשפחות. קס מהרט הגיע עם קס יִמְנוּ טִמְקִיט כדי להעביר לקהילה את המצות. לא הכרתי לפני כן את הקס, אבל ידעתי מיהו, כי הוא היה מפורסם מאוד.

התחלנו לחלק את המצות ולפתע תפסו אותנו שוטרים. היינו שמונה, לקחו את כולנו לבית הסוהר, בטענה שהמצות הן מנות קרב שאנחנו נותנים למורדים הנלחמים בשלטון, כדי שהם יעזרו ליהודים לברוח לסודן.

הם הפרידו בינינו, כל אחד מבודד בתא אחר. במשך הימים והלילות חקרו ועינו אותנו עינויים איומים. היינו כל הזמן בין החיים למוות.

המושל של המחוז היה אדם אכזר, ולא היתה לו בעיה להוציא להורג אנשים. כל ערב היו מוציאים אסירים והורגים אותם, בלי משפט ובלי סיבה.

בפסח שני הקסים סירבו לאכול במשך כל ימי החג. בינתיים ארגון אורט לחץ על מנגיסטו השליט ועל המושל לשחרר אותנו. אחרי שבועיים הרשו לנו לראות אחד את השני והתירו למשפחות להביא לנו אוכל.

מוצאי שבת אחד קראו לנו למשרד של המושל. היינו בטוחים שמוציאים אותנו להורג. האסירים האחרים נפרדו מאיתנו כמי שהולכים למוות. המושל אמר לנו: "רציתי לחסל אתכם, אך הארגון שלכם נלחם להציל אתכם. החלטתי לשחרר אתכם, אך אם אתפוס אתכם עוד פעם, אהרוג אתכם".

הרגשנו שקיבלנו את החיים מחדש. לקחתי את קס מהרט לביתי. כל הלילה לא ישנו, התפללנו ושמחנו. ביום ראשון באו לקחת את הקס. כשנפגשנו פה בארץ העלינו זיכרונות מהימים ההם.

קס וובה אברהם:

הקס היה המורה שלי בתחילת דרכי, גרתי איתו ולמדתי ממנו במשך חצי שנה. הוא לימד אותי קרוא וכתוב ותפילות בגעז. לאחר מכן הלכתי ללמוד אצל המנקסוצ'. הוא היה אדם חרוץ, חקלאי בכל רמ"ח אבריו. במצבי משבר תמיד הפגין אומץ וקור רוח.

השפעתו

קס מהרט שילב באישיותו צניעות של איש כפר עם שיעור קומה של מנהיג דגול. הוא לא היסס לפשוט את גלימת הקס ולצאת לעזור לשכניו בעבודות השדה, לבנות במו ידיו בתים, להעניק מעמל כפיו, לחנך לכך שכל בני האדם שווים. מאידך, לא חשש לקרוא לקהילה להשאיר הכול מאחור ולצעוד אחריו במסע לישראל.

כל אלה יכולים לשמש אות ומופת למנהיגים באשר הם, וגם לנו כבני אנוש השייכים לחברה מגוונת, השואפים לבנות חברה צודקת ואנושית.

קס מהרט ב-2001. לא מותר על עקרונותיו

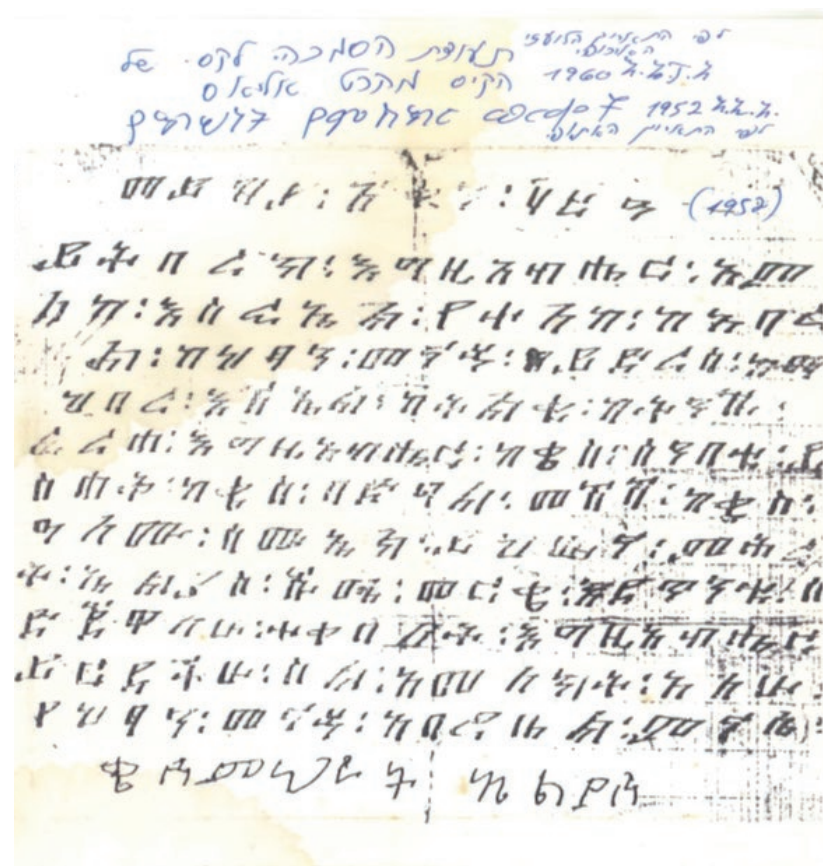
תרגום תעודת ההסמכה של קס מהרט אליאס:

בראשון לחודש ניסן שנת 1962, ברוך אתה השם אלוקי ישראל.
מאת: מְנַקְסָה אבא רוֹבֵל מנשה, לכלל ביתא ישראל מהגדול ועד הקטון יראי שמיים.
לכבוד: קס סְנֵבְטָה יצחק, קס בִּידְגָלִיו מְשֻׁשָׁה, קס סמואל עֶלְמוֹ.
הנה היום הסמכתי את מהרט אליאס לכהונה (קס) ובירכתי אותו על פי מסורת אבותינו,
תקבלו אותו.

השם יהיה עמכם ויברך אתכם.

בברכת השם,

מְנַקְסָה אבא רוֹבֵל מְנַסָּה

הנהגה באתיופיה ובישראל

ליקה כהנת קס מְלֵקָה עזריה יֵהִיִּס: באתיופיה הוא הקים כ-20 בתי כנסת, בישראל היה ממייסדי מועצת הקסים

ליקה כהנת קס מְלֵקָה עזריה יֵהִיִּס (1926-2011), מהחשובים שבמנהיגי ביתא ישראל במחוז גונדר, הקים באתיופיה כ-20 בתי כנסת, ביניהם בְּטֵדָה, אֲנְקוֹבֶר וּבְלֶסָה. בהגיעו לישראל היה ממייסדי המועצה הארצית של הקסים, שפעלה לקידום ההכרה ביהודי אתיופיה כיהודים לכל דבר. הוא פעל לקבלת סמכות הקסים לעריכת טקסי נישואין וקבורה. נאבק נגד הגזענות ונגד אלימות במשפחה. הוא הסמיך 15 קסים חדשים ועודד צעירים מהקהילה לרכוש השכלה.

קס מלקה. נלחם לשמירת היהדות ולמניעת התבוללות

בדרכו של אבא

קס מְלֵקָה עזריה נולד בכפר טֵדָה, הבן התשיעי של קס עזריה יֵהִיִּס וּבְלֶסָה. להוריו נולדו 13 ילדים, 7 בנים ו-6 בנות. בהיותו בן 10 עברה המשפחה לכפר אֲנְקוֹבֶה.

בשנת 1948 נשא מלקה לאישה את יהודית אֶסְרָס. ב-1950 הוסמך לקס. לזוג נולדו 6 ילדים - 4 בנים ו-2 בנות. ילדיו: סיני, אימט, איסאיאס, מָרוּ, וּבְנֶשֶׁ, וקס אביוהו. קס עזריה התפרנס מחקלאות תוך מתן שירות לקהילה.

בצעירותו למד קס עזריה אצל אביו, שעודד אותו לעבוד וללמוד. אחר כך למד געז אצל אבא גוֹבְּאָו, שהיה מורה בקהילה.

הוא סייע לאביו בתפקידו כמנהיג הקהילה. כשהגיע האב הקשיש לגיל 90 כינס את מכובדי האזור והודיע: "אינני יכול להמשיך לתפקד כקס. העיניים שלי לא רואות טוב, האוזניים שלי לא שומעות טוב. אני נאלץ להעביר את הסמכויות שלי לבני הקס מלקה עזריה".

קס מלקה עבר בין הכפרים באזור ודאג לבני הקהילה בנושאים דתיים וחברתיים. הוא התנגד למסע לסודן בגלל הסכנות שבדרך. הוא עצמו בחר להישאר באתיופיה, כדי לשמור על הקהילה מפני התבוללות. רק בעת מבצע שלמה, בשנת 1991, אחרי שמרבית יהודי אתיופיה עלו לארץ, הסכים לעלות גם הוא.

באותם ימים שליט אתיופיה, מְנַגִּיסְטוּ הֵיִלָּה מָרִים, הכריז על שוויון בין בני הדתות השונות - נוצרים, מוסלמים ויהודים, והתיר ליהודים לבנות בתי כנסת בכל מקום שבו הם חיים.

קס מלקה עזריה ניצל את ההזדמנות, פנה לשלטונות וקיבל אישור לבניית בתי כנסת. הוא מינה נציגים בכל כפר וחילק להם תפקידים.

במהלך מסעותיו הרבה לבקר בכפרי מעבר, אליהם הגיעו בני הקהילה בדרכם לסודן, ולא יכלו להמשיך הלאה או לחזור לבתיהם, לעיתים משום שדרכם נחסמה בידי הצבא. מצבם היה קשה, וקס מלקה עזר לכולם - העניק כסף, עזר בקניית בתים פנויים ובנה להם בתי כנסת.

כאשר שליט אתיופיה הכריז על שוויון בין הדתות השונות, קס מלקה ניצל את ההזדמנות וקיבל אישור לבניית בתי כנסת בכפרי היהודים

הוא נלחם לשמירת היהדות ולמניעת התבוללות ונישואי תערובת. היו מקרים בהם גויים רצו להינשא ליהודים כדי להגיע לישראל. הקס עבר ממקום למקום ודיבר עם בני הקהילה כשהמסר ברור – לא לבגוד בדת משה וישראל.

באתיופיה קיים את המנהג העובר מדור לדור לערוך סעודה לכל הקהילה במוצאי יום הכיפורים, אחרי תום הצום. הוא המשיך במנהג זה גם בישראל, וכעת בנו קס אביו ממשיך לקיים אותו.

אילן היוחסין המפואר של קס מלכה כולל את קס איץ' מהרי, אימוטקון, קס גונבל, קס סמני, קס עזריה יהייס, קס מלכה עזריה, קס אביו מלכה יהייס. קס אביו מלמד כיום את בנו. ספר תורה בן 500 שנה עבר מדור לדור במשפחתו של קס מלכה והגיע עימם לישראל.

מנהיגות רוחנית וחברתית

לאחר עלייתו ארצה ב-1991 נלחם קס מלכה למען הכרה בזכותם של הקסים להמשיך להנהיג את הקהילה ולערוך טקסי נישואין וקבורה. המאבק היה נגד הרבנות והממשלה והוא נערך על ידי הפגנות ועצרות שארגנו קסים מכל הארץ, בסיוע אנשי ציבור מהקהילה ומחוצה לה.

קס מלכה היה שותף באישור נוסח תפילות בגעז המוסכם על כל הקסים בארץ. הוא היה בין מקימי המועצה הארצית של כהני יהדות אתיופיה בישראל. הוא אף תרם למועצה את ספר הכהנים האישיו שלו.

הוא המשיך להכשיר בישראל קסים חדשים, כדי לשמור על מסורת ביתא ישראל. ביתו שימש מרכז להתכנסויות ולימוד, והגיעו אליו בני קהילה מרחבי הארץ.

הוא הקים בית כנסת באשקלון על שם אביו, קס עזריה יהייס. היום מנהל את בית הכנסת בנו קס אביו. בבית הכנסת נמצאים ספרי תורה שהובאו מאתיופיה. בשנת 2000 קס מלכה עזריה נבחר להיות קס הקסים בישראל, אחרי פטירתו של קס מנסה זימרו.

הוא נפטר בגיל 85, בז' אלול התשע"א 4 בספטמבר 2011, והובא למנוחות באשקלון. בלוויה השתתפו אלפי אנשים מכל הארץ, ביניהם שרים, חברי כנסת, רבנים, קסים ובני קהילה רבים.

קס מלכה היה בין מקימי המועצה הארצית של כהני יהדות אתיופיה בישראל, ואף תרם למועצה את ספר הכהנים האישיו שלו

אדם חם ומחנך בנשמתו

"כולם הקשיבו לו"

ו'ר'ק עזריה, אחותו הצעירה של קס מלקה:

אמא ואבא שלי הביאו 14 ילדים לעולם, 7 בנות ו-7 בנים, וגידלו אותנו בסבלנות רבה. אמא שלי מאוד אהבה ילדים, הם היו כל עולמה. הייתי הבת הקטנה, וקס מלקה היה הילד השביעי במשפחה. גדלנו בבית בהרמוניה, תמיד עשינו הכול ביחד בשיתוף פעולה.

אבא שלי היה הקס היחיד בכפר אוּזְבָּה, וכאשר הזדקן העביר את האחריות למלקה. מגיל צעיר אחי ליווה את אבא שלנו ולמד ממנו. הוא גם היה קשור מאוד לאמא שלנו, שחיזקה והעצימה אותו.

אהבתי אותו מאוד. כילד הוא תמיד כיבד את ההורים שלנו והתנהג איתנו האחים בנעימות ובאהבה. תמיד הרגיש נוח לבקש ממני עזרה. כשהזדקן בירך את בנו, קס אביהו, וביקש ממנו שימשיך לנהל את בית הכנסת ויהיה הרב של הקהילה.

קס אביהו, הבן הצעיר של קס מלקה:

אמא שלי היא אישה חכמה, חזקה וחרוצה, שתמיד דאגה לכול. מדי יום היתה מארחת בבית הרבה אנשים, תמיד בלב פתוח ורחב. אבא טיפח אותי מילדות. הייתי דבוק אליו, לאן שהלך הלכתי עמו. למדתי ממנו הרבה. הוא ראה כל אדם כשווה ערך, ללא הבדל בין עני לעשיר.

הוא היה איש חכם מאוד שידע לקלוט את האחר. היו באים לביתנו הרבה אנשים להתייעץ עמו. המשפחה שלנו מלוכדת מאוד בזכותו, כך חינוך אותו.

אני מאוד מתגעגע אליו. הוא כל הזמן מלווה אותי, אני מרגיש כאילו הוא חי. אני שואף להמשיך את דרכו ומקווה להקים בישראל מרכז להכשרת קסים.

אברהם עזריה, נכד:

מאז שנולדתי כולנו גרנו עם סבא. אני הבכור, ויש לי עוד אחות. אבי איסנס נפטר כשהייתי בן חמש. לסבא היה הרבה הומור, הוא אהב לספר לנו סיפורים מצחיקים. הוא היה מאוד פעיל ואהב לעזור לאנשים. תמיד היה קשוב ורגוע. כל הזמן באו אליו בני הקהילה וביקשו ממנו ברכות או את עזרתו.

בשנים האחרונות נהגתי ללוות אותו לבית הכנסת. ישבנו ביחד והוא ביקש שאקרא בפניו בתורה ובפרשת השבוע, כי הראייה שלו הידרדרה. הוא אהב להיות בבית הכנסת. החיים שלו היו קשורים בתורה.

סבא היה איש משפחה חם. אני ואחותי ואמא וסבתא היינו המשפחה המצומצמת, והוא אהב שכל הילדים והנכדים באים אליו בשישי ובשבת. הוא היה סבא מיוחד, הייתי מאוד קשור אליו. מאז שנפטר משהו חסר בבית, הוא השאיר אחריו חלל ריק.

חיוו היו קשורים בתורה

ברוך אדיסו אסמאמו גרמאי:

קס מלקה היה הקס של טדה, הכפר שבו גדלתי. אני זוכר שהיה רוכב על סוס ומגיע לאזורים שונים לשמחות, לטקסים ולניחוחם אבלים.

הוא קרוב משפחה שלנו מצד אבי, והשניים היו חברים קרובים. הם ניהלו שיחות ארוכות, בעיקר בלילות. הם התחתנו באותה שנה, 1948. כיום, אבי בגילו המופלג מתגעגע מאוד לחברו קס מלקה.

אבי ביטאו:

לפני 40 שנה גרנו באותו כפר, והוא ממש גידל אותי. כל ילדי הכפר היו באים בערב ללמוד אצלו. הוא היה מורה טוב, מחנך בנשמתו. הדיבור שלו היה נעים והוא תמיד התייחס אלינו בכבוד.

הוא חניך אותנו כיצד להתנהג כיהודים ואיך להתנהג בין אדם לחברו. הוא היה אדם חם, אני זוכר איך ליטף את ראשי. בדרכים היו בזמנו הרבה מחסומים של הצבא, אך הוא לא נרתע מהסכנה והגיע רכוב על סוס לכפרים יהודים מרוחקים.

היה נהוג שבנות יהודיות בעת מחזור שוהות בבית הנידה, אך לפי השלטונות הן חייבות להגיע לבית הספר. קס מלקה טען: "הדת שלנו היא לא נושא של הממשלה". הוא נעצר ונלקח למאסר. למחרת שחררו אותו, אחרי שבני הקהילה שילמו את הקנס. הבנות לא הלכו לבית הספר, כמנהג ביתא ישראל.

כפעיל במחתרת נגד השלטון הסתתרתי באחד הכפרים, והקס במקרה הגיע לשם. התושבים סיפרו שהוא עזר להם לבנות בית כנסת.

בישראל הוא נאבק על מעמד הקסים, כך שבכל עיר שבה יש בני קהילה יהיה לפחות קס אחד. הוא פעל להכשרה של קסים פה בארץ. יחד עם הקסים האחרים הוא לחץ על הממשלה להמשיך לעלות לארץ את הזכאים.

באבו יעקב:

עליתי לישראל בגיל צעיר לארץ זכיתי להכיר אותו כאן. יש לנו קשר של דורות בין המשפחות – סבא שלי מצד אבא גר באותו כפר והיה לו קשר הדוק עם אביו של קס מלקה.

במסגרת עבודתי בארגון הגג של יוצאי אתיופיה נפגשנו אדיסו מסלה ואני עם קס מלקה פעמיים כדי לדון עמו בסוגיות הנוגעות במסורת ובמנהגים. כמו כן הכנתי איתו סרט על חג הפסח.

הוא היה איש מיוחד במינו, נעים הליכות, חכם, קשוב, מחכה בסבלנות עד שאחרים יסיימו לדבר ואז אומר את דעתו. כולם הקשיבו לו, והוא תמיד נתן תשובה מדויקת.

הדת והאמונה היו עמוק בתוכו. היה לו קשה לראות מה עוברת הקהילה פה בארץ. תמיד עודד אותנו לא לוותר: "בזכות התורה הגענו לישראל. אם אלוהים הביא אותנו לכאן אין לנו ממה לפחד. לא נוותר ונמשיך ללכת בדרך אמיצה, כמו באתיופיה".

בכל ביקור אצלו קיבלנו השראה ועוצמה. בכלל, הקסים שלנו מאתיופיה הם זן מיוחד, מהם שאבנו את הכוח.

קסוומר נדב, כותב קורות חיים של קסים ובני הקהילה:

קס מלקה הוא השביעי בשושלת הקסים של משפחתו. הוא היה מנהיג של כולם. באתיופיה היה לו רכוש רב. כאשר חיתן את ילדיו כל אחד מהם, כולל בנותיו, קיבל 4 פרות ובית.

הוא בנה עם הקהילה בית כנסת באוזבה. ראש היישוב תחילה התנגד לקס, אך אחרי שהכיר אותו העריך אותו מאוד ונתן לו אדמה. כאשר הגשם לא הגיע בזמנו, או שירד ברד חזק מדי, היו פונים אל קס מלקה שיישא תפילה, ואכן תפילותיו נענו. כשקס מלקה הסתובב בדרכים השודדים לו פגעו בו, אלא השתחוו ונתנו לו לעבור בשלום.

לפני שנפטר הזמין אותי לכתוב את קורותיו ואמר: "אחרי שאלך לעולמי, לא לבכות עלי, רק לספר מה שעשיתי ושלא חסר לי דבר. קיבלתי את התורה מאבי, נתתי אותה לבני".

קס מלקה אף פעם לא דיבר סרה ולא האשים את מדינת ישראל. הוא אמר: "הגענו בזכות הקדוש ברוך, והוא יעזור לנו להגיע למטרה שלנו בשיחות, לא בהפגנות או בצעקות. נשב ונדבר עם נשיא המדינה, עם ראש הממשלה, עם הרב הראשי". כולם אהבו וכיבדו אותו.

השפעתו

לקס מלקה עזריה זכויות רבות. בזכות אישיותו הנינוחה, יכולת ההקשבה והאמונה שלו בדיאלוג הוא הצליח לאחד את כל הקסים. פעילותו תרמה רבות להכרה של המדינה ושל הרבנות בחשיבותו של תפקיד הקסים בישראל. הוא האמין בעוצמתה של קהילת ביתא ישראל בעבר ובהווה ופעל לחיזוקה ולהעצמת זהותה.

בין השתלבות לזהות

ליקה כהנת קס מנסה זימרו: סיפורו של נער שהחל כחקלאי פשוט והפך לאחד המנהיגים החשובים של יהודי אתיופיה

ליקה כהנת קס מנסה זימרו (1903-1998) פעל בחבל קווארה והתפרסם בעיקר הודות למאבקו העיקש כנגד הפעילות המיסיונרית באזור ווגרה.

הוא התנגד לעליית ביתא ישראל דרך סודן, בשל הסכנות הכרוכות בכך. בהמשך סייע לאנשי הסוכנות היהודית בעליית בני הקהילה לארץ אדיס אבבה.

בארץ פעל לאחד את הפלגים השונים בקהילת ביתא ישראל וקרא להשתלבות בחברה הישראלית. הוא נאבק למען עליית כל בני הקהילה ולהכרה במעמדם של הקסים.

קס מנסה. גדול בתורה ובמעשים טובים

מחקלאות לכהונה

קס מנסה זמרו היה בנם של זימרו מקרו ואמלמאל טפטטה. הוא נולד במחוז גונדר בכפר סנבטניה (משמעותו שבת) באזור קווארה.

בתחילת חייו היה חקלאי ורועה צאן, עד שבגיל 15 הוריו החליטו לשלוח אותו ללמוד תורה אצל הנזירים בסמן. הוא למד אצל אבא מנסה, אבא רובל, אבא קינדאי ואבא טמןו.

בתום לימודיו חזר לסנבטניה ובמשך שנתיים לימד תורה. הוא נישא בגיל 25 למוציטה, בתו של המנהיג הרוחני שלו, קס איילין תקוללה. בשנת 1931 הוסמך לקס. נולדו להם 10 ילדים, 4 מהם נפטרו. קס מנסה היה מנהיג של כפרים רבים באזור ווגרה והסמך לכהונה את קס דמקה, קס מנטסנט ממו וקס סציה יטנינה.

אישיות כובשת

קס מנסה זמרו נחשב לאחד הקסים החשובים באזור ווגרה, ונודע בבקיאותו בתורה ובשפת הגעז. כאשר המיסיון החל לפעול במטרה לגרום לבני קהילתו לזנוח את אמונתם ולהתנצר, הוא נאבק נגדם והצליח להרחיקם מהכפרים באזורו.

בראשית שנות ה-80, כאשר בני קהילה רבים החלו לצאת למסעות רגליים לסודן, במטרה להגיע לישראל, הוא הביע את התנגדותו והציע לחכות עד שתהיה דרך בטוחה יותר.

כעבור קצת יותר מעשור הוא עצמו היה נלהב מאוד לעלות לישראל. בשנת 1991, לקראת עלייתו, אמר: "אנחנו הולכים לישראל לא כדי לשפר תנאים, כשאעלה לארץ אקח נשק ואלך להילחם".

ידידיו מתארים אותו כאדם בעל חן וחיוך רחב, דמות כריזמטית וכובשת. הוא היה אדם עממי, שדיבר עם כל אחד לפי דרכו וידע ליצור תקשורת נכונה עם כל אחד.

מספרים שילדיה היהודים של אישה שהתנצרה ונפטרה, ביקשו מקס מנסה שיישא תפילת אזכרה. הוא סירב לבקשתם, משום שלא רצה להיכנס לביתה הטמא של אישה נוצריה. ילדיה המשיכו לנסות לשכנעו, עד שהסכים בתנאי שישפרו את הבית הטמא. כך הם עשו, ולמחרת בבוקר הגיע הקס וערך את האזכרה.

כאשר החלו המסעות הרגליים לסודן, במטרה להגיע לישראל, הוא הביע את התנגדותו והציע לחכות עד שתהיה דרך בטוחה יותר

קס מנסה עם סוזן פולק באדיס אבבה

"כלי הנשק שלו היה לשונו"

ברוך גרמאי:

גדלתי באזור טְדָה והקס הגדול שלנו היה קס בְּרָהֵן ברוך. באותם ימים שמעתי שיש קס גדול במעמד דומה לקס ברהן, ושמו קס מנסה זימרו, הקס הגדול של אזור ווֹגְרָה. סיפרו שהוא בקיא בתורה ובתפילות. היה ידוע כלוחם אמיץ נגד המיסיונרים, ו"כלי הנשק" שלו היה לשונו. לא היה שני לו בוויכוח על דת, אידיאולוגיה, ערכים והיסטוריה. הוא היה בקיא בכל הספרים של המיסיונרים ושלט בכל בעל פה.

לימים הגעתי לישראל ועבדתי כקצין ביטחון בכנסת. באחת המשמרות שלי ראיתי קבוצה גדולה של קסים מפגינים בדרישה להיפגש עם ראש הממשלה יצחק רבין. קס מנסה היה הבולט בקבוצה. אני זוכר אותו מדבר ברוגע כאיש של שלום, אפילו בזמן ההפגנה.

קס מְסֶרֶט גוֹבְזָה:

כילד שמעתי רבות על גדולתו של קס מנסה בתורה ובמעשים טובים. בגיל 22 זכיתי לקבל הסמכה על ידו באזור ווֹגְרָה. בשנת 1990 הוסמכתי באדיס אבבה על ידי קסים נוספים מאזורים שונים, בהנהגתו של קס מנסה.

דעתו על העלייה דרך סודן היתה שהיא מסוכנת מדי, והרבה אנשים ישלמו בנפשם. הוא ממש חזה את אובדן האלפים שנספו בדרך לסודן ובמחנות הפליטים. הוא טען שעלינו לחכות בסבלנות, עד שזמן הגאולה יגיע, ואז נעלה ישירות מהכפרים שלנו, כפי שכתוב בספרי הנביאים.

עם אחד

עם עלייתו לישראל ב-1991 זכה קס מנסה לקבלת פנים מכובדת בשדה התעופה, שם חיכו לו קסים, רבנים ורבים מבני הקהילה.

הוא פעל בנחישות למען עליית כל הקהילה לארץ, לחיזוק מעמדם של הקסים ולהכרה בייחודיות של תפקידם בקהילה. הוא הצליח להבהיר לגדולי הרבנים בישראל, ביניהם הרב עובדיה יוסף, את המשמעות המיוחדת של כל קס לקהילה שלו.

הוא שאף להביא להשתלבות מלאה של הקהילה בחברה הישראלית, תוך שמירה על זהותה המיוחדת, על מנהגיה וערכיה.

קס מנסה ניצל את השפעתו המיוחדת על מנת להפיג מתחים ולחבר בין כל חלקי הקהילה. לעיתים הוא הצליח במקומות שאחרים נכשלו. באותה תקופה התגלעו סכסוכים רבים בין בני הקהילה הראשונים שעלו דרך סודן והוכרחו לעבור גיור, לבין אלה שהגיעו בשלב מאוחר יותר והתנגדו לגיור. נוצרו שתי קבוצות בתוך ביתא ישראל, וקס מנסה כאב על כך מאוד. בחג הסֶגֶד דיבר על הנושא בפומבי וטען שכולנו יהודים ושאינן לשפוט אלה את אלה. "כולנו ביתא ישראל וכולנו חלק מהחברה הישראלית", אמר.

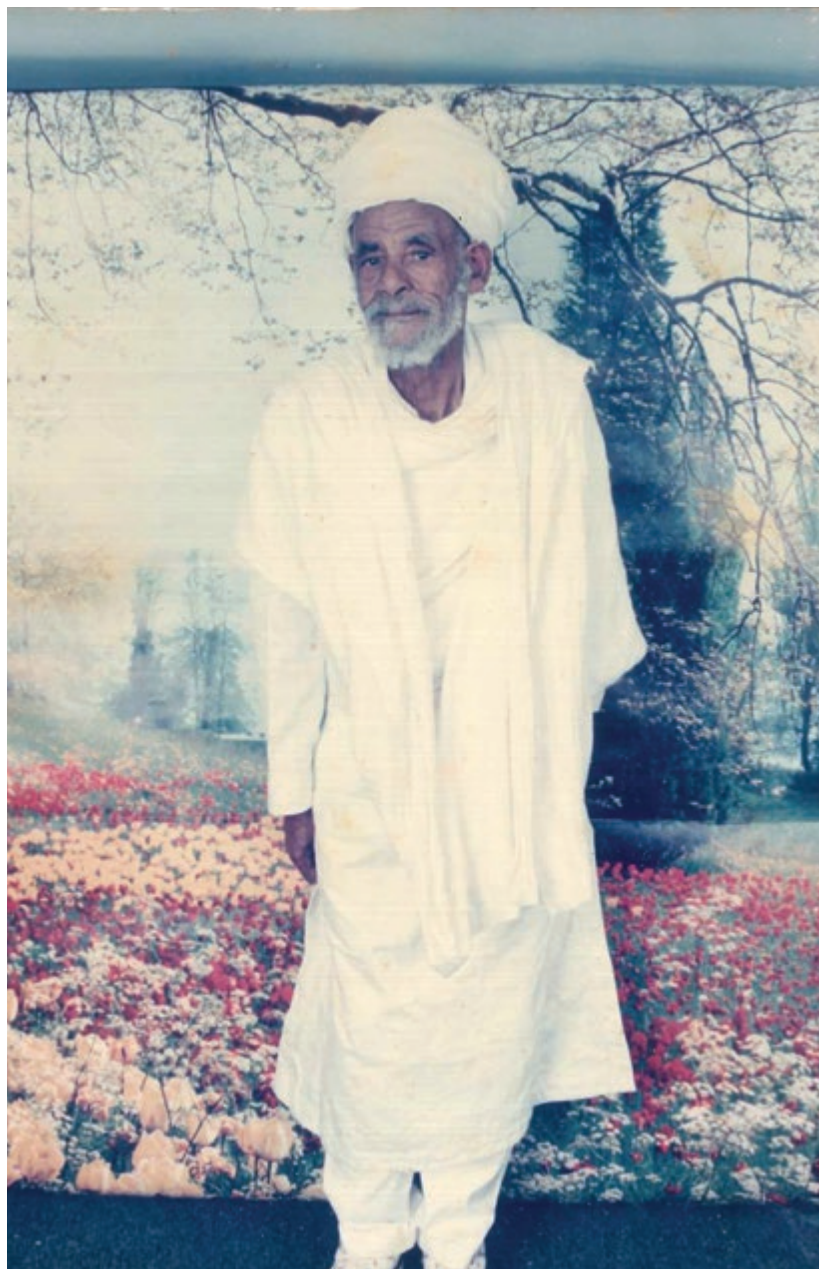
קס מנסה תמיד היה מוכן ללכת כמה צעדים על מנת למצוא את עמק השווה, גם בסכסוכים הפנימיים של קהילת ביתא ישראל וגם מול הביקורת של החברה הישראלית.

אחד הפתגמים האהובים עליו, המאפיינים את דרכו: "סובלנות היא השומרת על הכבוד ומנחילה שלום. אם כולנו נהיה סובלנים לסובב אותנו - נוכל לשמור על כבוד האדם ולמצוא את עמק השווה".

בנו טפטה מנסה הוכשר על ידו לקס. בשנת 1998, בן 95, הלך קס מנסה לעולמו והובא למנוחות בבית העלמין בקרית גת. אלפים הגיעו ללוות אותו בדרכו האחרונה.

דמות כריזמטית וכובשת

לשמור על כבוד האדם

הוא נהג לומר לאנשים: "מי שמלכלך את נפשו במיסיון - מעכב את הגאולה של כל הקהילה". הוא דאג להשכין שלום בין פלגים שונים בתוך הקהילה והיה אומר: "כוחנו באחדותנו".

כיום, כקס צעיר, דמותו של קס מנסה מהווה עבורי מקור השראה למנהיגות קהילתית המבוססת על תורה ושלום בין איש לרעהו. עשה טוב וסור מרע.

קס מנסה ניצל את השפעתו המיוחדת על מנת להפיג מתחים ולחבר בין כל חלקי הקהילה. לעיתים הצליח במקומות שאחרים נכשלו

סלומון סִיפָה:

"כאשר קס מנסה הגיע ארצה רבים פקדו את ביתו, וביניהם הרב עובדיה יוסף. הרב עובדיה שאל אותו: 'אתם לא פוחדים לעלות לישראל בזמן מלחמה?'. קס מנסה ענה: 'הפחד היחיד הוא ממלחמה באלוקים, ואין לפחד ממלחמה בין אנשים'. 'מהי מלחמה באלוקים?', שאל הרב עובדיה. 'עזיבת התורה ואי שמירת המצוות', ענה קס מנסה.

הרב עובדיה התרשם מאד ושאל אותו איזה תפקיד ירצה לקבל. קס מנסה ענה שאיננו מעוניין בתפקיד ולא בשררה וכל רצונו הוא ללמוד תורה ולשמור מצוות. הרב עובדיה התפעל מאישיותו וערך לו טקס גדול בירושלים, בו העניק לו חותמת עם הכיתוב "הרב הראשי ליהדות אתיופיה".

באחד מימי הסגד קס מנסה הגיע לטקס בירושלים. הוא ראה שהקסים לוקחים כסף מהמתפללים עבור התפילות שהם עורכים. הוא כעס מאוד ופנה לקסים בבקשה לא לקחת כסף. הכסף הוא תרומה לבית המקדש, ומאחר שאין בית מקדש הרי שאסור לקחת את הכסף לצרכים אישיים.

ישעיהו צִינָה:

קס מנסה זימרו היה ידוע ברוחניות הגבוהה שלו. הוא שירת את הקהילה בנאמנות וללא שום תמורה. תמיד ידע לתת עצה טובה לכל מי שפנה אליו. הוא האמין בדוגמא אישית, בהתנהגות חיובית המאפשרת חיים בשלום בין אדם לחברו. היה חסיד גדול של סובלנות, פשטות והאמין שיראת שמיים מביאה לגן עדן.

סוּן פוֹלֶה, פעילה באגודה האמריקאית למען יהודי אתיופיה:

פגשתי את קס מנסה באדיס אבבה לפני עלייתו לארץ. עיניו היו מבריקות, הוא היה מלא הומור וסיפורים משעשעים. באדיס אבבה, כאשר חיכה לעלות לישראל, פרצה מלחמת המפרץ. אנשי הסוכנות רצו לדחות את עלייתו לארץ בגלל המלחמה.

קס מנסה, שהיה אדם בא בימים, הביט בהם מופתע ואמר: "אם ישנה מלחמה בישראל עלו אותי מייד לארץ, אקח רובה בידי ואצא להילחם". אנשי הסוכנות: "אבל זה מסוכן מדי". הקס: "לא הבנתם אותי, זאת הארץ שלי, אני הולך אליה כדי לחיות חיים קלים. אם צריך אני אלחם ואגן עליה. קחו אותי מייד לישראל". אנשי הסוכנות העלו אותו מייד. הוא לא נלחם עם רובה בידו, אך נלחם על דברים אחרים.

יום אחד באו למשרד שלי מספר קסים, ביניהם קס מנסה. הם התלוננו על כך שבמתחם עובדים בשבת. הסברתי להם שבני הקהילה שמגיעים מגונדר באים במצב בריאותי קשה וצריך לטפל בהם.

קס מנסה שאל אם הרופא והאחיות יהודים, וכאשר אמרתי שלא הוא נרגע, אך שאל לגבי השומרים. אמרתי לו שהם יהודים בשל הביטחון. הוא שאל אם אי אפשר למצוא שומרים אחרים, לא יהודים, שאפשר לתת בהם אמון. הבטחתי לו שאחפש.

פה בארץ, כששאלתי אותו איך הוא מרגיש, הוא ענה: "אני אוהב את הארץ מאוד, אך פה השתלטו יהודים מפולין. אני מחפש כוח, אך הם חושבים שהם יהודים אמיתיים והם לא. אנחנו באתיופיה שמרנו על היהדות האמיתית הטהורה. הם לא מבינים זאת. אני מקווה שאוכל להסביר זאת להם".

קס מְנִסְסוּט מְמוּ וּוְנָדָה מקרית גת:

"מגיל 5 למדתי אצל קס מנסה זימרו בכפר סנבטניה באזור ווגרה. בכל ערב התאספנו כ-40 תלמידים ולמדנו תפילות ודברי תורה. לא היה לו מתחרה בבקאות בתורה ובתפילות. הוא ידע הכול בעל פה. מקרב תלמידים אלו יצאנו 3 קסים: אנוכי, קס קְסָאוּ וְדִמְקָה מכפר סבא וקס צֶהֱיָה ג'ינגול מאשקלון.

קס מנסה נהג לומר: "טהרת המשפחה ותפילה גדולים מלימוד תורה. אדם חייב להקפיד לפחות על שתי תפילות ביום, תפילה אחת עם שחר ותפילה שנייה בערב. אדם חייב להקפיד שלא לסור מחוקי התורה".

הוא נלחם בכל כוחו במיסיון. ראש המיסיון מיסטר פן, אירופאי שידע לדבר, לקרוא ולכתוב אמהרית, פתח באזור דְּבֶת מרפאה קהילתית ובית ספר. הוא שכנע אנשים לבוא אליו ולקבל טיפול רפואי בחינם וללמוד בחינם. זו היתה מלכודת דבש, כדי שהיהודים ימירו את דתם.

זקני הכפר, ובראשם קס מנסה, הלכו מרחק של מספר שעות כדי לדבר עם ראש המיסיון.

קס מנסה פנה לפן בכעס ובעוצמה: "עזוב את עמי פן תיפול עליך קללה משמיים". פן נרעד מעוצמת קולו של קס מנסה ולאחר זמן מה סגר את המוסדות של המיסיון והניח לביתא ישראל.

קס מנסה היה אדם נעים הליכות ובעל רגישות חברתית לחלשים. הוא האמין שאדם חייב להושיט יד לנזקקים. מי שאינו עוזר לאחרים פוגע בכבודו של אלו, כי בצלם אלוקים נברא האדם. גמילות חסדים היא מצווה גדולה וחייבים לעזור לכל מי שמבקש, גם למי שאינו יהודי, כי אדם הוא אדם.

השפעתו

קס מנסה זימרו פעל בעקביות להשכנת שלום בתוך הקהילה, ובינה לבין החברה הישראלית. הוא גילה הבנה להתמודדות המורכבת שבני הקהילה עברו עם הגיעם לארץ. המסר שלו היה שיש לגלות הבנה, אחווה וקבלת האחר ללא שיפוטיות. קס מנסה הוא דוגמא אישית לגישה אנושית רחבת לב ורחבת אופקים, המתייחסת לכל אדם באשר הוא. מי ייתן ונדע לאמץ גישה זו.

מורה לדורות

קס סבוהו ברוך: כתב במו ידיו ספרי קודש, לימד תלמידים רבים והכשיר דור של קסים, במטרה לשמר את המורשת ולהעבירה לדורות הבאים

קס סבוהו ברוך (1908-1975) שאף לשמר את מורשת ביתא ישראל ולהעבירה לדורות הבאים על ידי העמדה של תלמידים רבים וכתובת ספרי קודש. הוא הכין במו ידיו קלפים לכתובת ספרי הקודש. במשך השנים גידל וטיפח תלמידים רבים והכשיר 5 קסים. הוא לימד בדרך מלאה באהבה, ברגישות ובכבוד.

לאורך חייו הקפיד במילוי המצוות וקיום התורה ושמר בדבקות על יהדותו. הוא דאג לחיזוק ההדדיות בקהילה, תוך דאגה לעניים וסיפוק צרכיהם. קס סבוהו היה איש של שלום. בעת מריבה פעל לגשר בין המוסכסכים ברוח טובה, במשלים ובסיפורים.

קס סבוהו. "תמיד כדאי לחפש את הטוב"

אמונה בצל האובדן

קס סבוהו נולד בכפר היהודי אדנקטו. אביו, דבֶּתֶרָה ברוך בנימין, היה קס בכפר אדנקטו באזור תיגראי, ואימו היתה פִּיטְג' אברהם. לבקשת שליחים מכפרי היהודים המשפחה עברה לבית מֶרְיָה, כדי שהאב ישמש להם לקס.

קס סבוהו נישא לִבְלֶטֶש טֶלָה ובני הזוג עברו לגור בכפר אֶסְנָדָה. הם הספיקו להביא לעולם 2 ילדים, בטרם בלטש נפטרה. הקס עבר לאזור אֶדִיבֶן, התגורר בכפר עֶדִי-אֶעְרוֹ ונשא לאישה את טֶאֶוֹנְדֶש טֶפֶרָה, לאחר שקיבל מהנזירים בסימן מְנֶאטָה אישור להינשא בשנית. נולדו לו ולאשתו טאודש 12 ילדים, אך רובם נפטרו בילדותם.

נשארו לו שתי בנות ובן מהנישואין השניים. מאשתו הראשונה נותרה רק נכדה, שגרה כיום בישראל. בנו יוסף, היחיד שנותר בחיים, נפטר בסודן. כיום חיות בישראל שתי בנותיו, והן מקור חשוב לאיסוף המידע על קס סבוהו.

המוות של אשתו ושל מרבית ילדיו לא פגע באמונה העמוקה שלו. הוא קיבל את האסונות באמירה: "הקדוש ברוך נתן והקדוש ברוך לקח, יהי שמו מבורך". יש האומרים שקס סבוהו היה צדיק גדול, והקדוש ברוך אהב אותו, ולכן לקח את ילדיו ואחר כך גם אותו, כדי שיהיו קרובים אליו.

קס סבוהו גידל וטיפח תלמידים רבים. בימים הם עבדו עימו בשדה, ובלילות למדו. במשך עשר שנים הוא הסמיך 5 קסים: קס סֶמֶאי נָנָה, קס מֶהֶרִי נָנָה, קס טֶאֶיָה מְקוֹנֶן, קס אברהם טֶזֶזוֹ וקס טֶפֶסֶקוֹ פֶּקְדוֹ, וכן עשרה פרחי כהונה, ביניהם נֶפֶתֶלֶם אברהם, סֶבְחָת וּנְדֶמְכֶר וּמֶלְקוֹ פִּיקְדוֹ.

משפחתו של אברהם טזזו גרה באזור וּלְקִיָּית. כשהיה ילד חיפש את המורה הטוב ביותר באזור והציעו לו את קס סבוהו. הוא הלך שלושה ימים עד שהגיע לביתו של סבוהו. הקס רצה להחזירו להוריו, אך הוא נאחז בבגדיו וסירב לחזור. כך גדל שנים בביתו של סבוהו והיה לו כבן. כאשר אברהם נישא, קס סבוהו ערך לו חתונה גדולה, בנה לו בית ונתן לו חלק מאדמתו, כמו שנהוג לתת לבן.

קס סבוהו היה חקלאי אמיד. אף פעם לא לקח כסף על השיעורים ולא על המגורים. הוא רק דאג שתלמידיו יילכו בדרך התורה. חשוב היה לו שיהיו לקסים, כדבריו: "כשאמות יישארו קסים באזור תיגראי".

במסגרת פעילותו עבר מכפר לכפר. בהגיעו למקום חדש, קודם כל בנה בית כנסת, אחר כך בית נידה ורק לבסוף את ביתו

דבתרה ברוך, אביו של קס סבוהו, בכפר עדי-אנקטו בשנת 1904 התמונה באדיבות ארכיון פיטלוביץ

במסגרת פעילותו עבר מכפר לכפר ולימד את הילדים. בהגיעו למקום חדש, קודם כל בנה בית כנסת, אחר כך בית נידה ורק לבסוף את ביתו. הוא התפרנס מחקלאות ובבעלותו היו שדות, שוורים, חמורים, עזים ופרות. הוא גם נידל דבורים, ואת הדבש חילק לשכנים ומה שנשאר מכר בשוק. הוא אהב לעבוד וללמד, עשה הכול מתוך אהבה ומעולם לא התלונן על קושי.

לעיתים נדרש להשלים בין בעל ואישה שרבו, ותמיד הקפיד לעשות זאת ברוח טובה, עם משלים וסיפורים. עם זאת הוא הקפיד מאוד במילוי המצוות וקיום התורה. הוא שמר בדבקות על יהדותו, ולא הרשה לבני משפחתו להתקרב לנוצרים. אם היה נוצר מגע ביניהם לבין הגויים הקפיד לטהר אותם בטבילה בנהר ובאמירת תהילים.

הוא השקיע את ימיו בהכנה מדוקדקת של ספרי קודש
בתהליך שלם ומיוחד, שהחל באיתור עז בהריון
והסתיים בהפצת הספרים בקהילה

הכנת ספרי הקודש

באהבה רבה ובחרדת קודש הכין במו ידיו ספרי קודש. בימי הקיץ, כאשר לא היו עובדים בשדות, השקיע את ימיו בהכנה מדוקדקת של הספרים וכתיבתם בתהליך שלם ומיוחד. תחילה היה בוחר עז בהריון, עז שלמה שאינה פגועה, מביא אותה לביתו ומטפל בה.

אחרי שהמליטה גידל את הגדי עד אשר הפסיק לינוק, ואז שחט אותו. הוא לא אכל את בשרו, אלא רק עיבד את העור, ניקה אותו, מתח אותו והכשיר אותו לכתיבה. מהגידים הכין חוטים לתפירת הספר. בתו מְבֵרַת עזרה לו במלאכה. אחר כך קנה קופסאות בצבע אדום. את הצבע השחור לכתיבה הכין במו ידיו, וכן את הנוצה בה כתב.

כך בכל שנה הכין וכתב ספרי קודש, במטרה להפיצם בקרב ביתא ישראל. עד היום שומרים הספרים אצל בתו ואצל בני משפחה אחרים, וגם בידי חלק מתלמידיו הקסים, ספרים אשר הכין וכתב במו ידיו ונתן להם במתנה. לספרים כריכה מעור, האותיות כתובות בכתיבה תמה, מוקפדת ויפה ויש להם ריח מיוחד. מזכרת יקרה מאדם נדיר שהלך לעולמו.

התמונה באדיבות ארכיון פוטלוביץ

דבתרה ילמה, אחיו הגדול של קס סבוהו, בשנת 1904

שושלת של חוכמה

שושלת קסים ותלמידי חכמים מרכיבה את משפחתו של קס סבוהו: קס סבוהו ילד את ברוך. ברוך ילד את אבא. אבא ילד את אברהם. אברהם ילד את זקונאי (הזקן) אבידורה. זקונאי אבידורה ילד את חכם אבא. חכם אבא ילד את זקונאי בנימין. זקונאי בנימין ילד את דבטרה (חכם) ברוך. דבטרה ברוך ילד את דבטרה ילמה, מרת בטריפלי, אבידורה, קס סבוהו.

"עיניים מלאות אור"

הבת מברת:

אבי נתן לי את השם מברת, שפירושו אור. רוב האחים שלי מתו, ואבי פחד שגם אני אמות. כאשר קס סמאי נָהָה, שהיה תלמידו, בא לנחם אותו על מות אחד הילדים, אימי היתה בהריון איתי. אבי ביקש מהקס: "תבטיח לי שתיקח את בתי לכלה לבן שלך ביינה". כך האמין שיוכל להציל אותי ממוות. "איך אתה יודע שזאת בת?", שאל קס סמאי. "אני יודע", ענה קס סבוהו.

אחרי שאימי יצאה מבית הנידה אבי קרא לקס סמאי ואמר לו: "הנה הילדה שלך". סמאי ענה: "אבל אתה כמו אבא שלי, זה כמו נישואין בתוך המשפחה". קס סבוהו ענה: "אני מאשר לך".

כשהייתי בת שמונה וחצי שוב קרא אבי לקס סמאי ואמר: "בוא קח את הילדה". סמאי השיב: "אבל הבן שלי בן 22". אימי לא הסכימה ובכתה. קס סבוהו קרא למבוגרים שבמשפחה כדי שישכנעו את אימי להסכים. הוא אמר: "אני חולה, אני הולך למות, אני רוצה להיות בחתונה של הבת שלי". לבסוף אימי הסכימה.

לפני החתונה הייתי הילדה של אבא, הולכת אחריו לכל מקום. לא אהבתי לעבוד בבית עם אימי. אבא לימד אותי תפילות כמו שלימד את אחיי. עשו לי חתונה, ואבי לקח שבעה עדים שישמרו עלי. אחרי חודש חזרתי לבית הוריי, ואבא שחט עז לכבודי.

ארבעה חודשים אחרי החתונה, כשהייתי בת 9, אבי נפטר. לפני שנפטר נתן את ספרי הקודש שלו לקס אברהם טָזוּזוּ וביקש שישמור עליהם. קס אברהם גדל אצלנו בבית והיה לי כאח. הוא הגיע עם הספרים לסודן ומשם לישראל. כל השנים היה קשר בינינו, עד שהוא נפטר בבאר שבע.

עליתי לארץ ב-1981 יחד עם בעלי, ויש לנו היום חמישה ילדים. אימי עלתה לארץ בשנת 1983 ונפטרה ב-1985. כל ימיha בכתה על ילדיה ועל אבי, אותם אהבה מאוד.

אחד המשפטים שחזר ואמר לנו: "אם תלכו בחושך, לא תראו את האור. אם תלמדו היטב גם דברים קשים, הדברים ילוו אתכם כל החיים ויביאו לכם אור". הלימוד שלו היה כמו מים טהורים, שזורמים בנחת ובשקט. הוא היה אדם נהדר, שפעל לשם שמיים ולא בשביל כסף.

נפתלם אברהם, תלמיד שלו בתיגראי:

קס סבוהו היה המורה הרוחני שלי. למדתי אצלו 4 שנים, גרתי בביתו ועבדתי עימו בשדה. יחד עם אברהם טָזֶזו, כמו בנים היינו לו. כמעט סיימתי את הלימודים אך עזבתי, והיום אני מצטער על כך.

הוא היה קס מבריק, שהנהיג את הקהילה בהרבה אהבה. כאשר באו אליו אנשים שהסתכסכו תמיד ידע איך להשלים ביניהם ברוח טובה. הוא אהב לספר סיפורים והיה לו חוש הומור.

היתה בו הרבה אהבה לבני אדם ולבעלי חיים. כאשר עז המליטה בשדה הוא עזר לה ואחר כך הביא אותה ואת הגדי הנוולד לעדר. בבוקר, לפני שיצא לחרוש, נתן לשוורים לאכול. תמיד אמר: "קודם תאכיל את הבהמה ואחר כך תאכל בעצמך". לפני ששחט, נתן לחיה לשתות מים, כדי להרגיע אותה, ואת הסכין הסתיר כדי לא להבהיל אותה.

כשהיה חולה לא התלונן, קיבל את הכאבים ואמר: "ברוך השם, תודה לאל". אדם גדול היה, מיוחד במינו.

קס סבוהו ותלמידו קס אברהם טזזו עם תושבי הכפר עדי-וורוה ב-1971 צילום: דוד קסלר

כָּבְרָה (אביבה) ילמה:

אני זוכרת את קס סבוהו מצעירותי. יום אחד ראיתי אדם זר קוטף פול בגינה שלנו. האיש נכנס לבית, הגיש לי את הפול בחיור רחב ואמר: "הבאתי לך קִיֶרְסִי (כיבוד קל), בת, תכיני לנו בון (קפה)". אי אפשר היה שלא לאהוב אותו. כאשר בא לבקר כל המשפחה התכנסה סביבו בשמחה רבה.

צָנְאִי (סולומון) ילמה:

קס סבוהו היה אחיו הצעיר של אבי, דְּבֶטְרָה ילמה, והוא בא אלינו מדי פעם להיוועץ באבי. סבוהו כיבד מאוד את אבי ואת ידיעותיו. כשהגיע, כל המשפחה התאספה סביבו. הוא נשא דברי תורה וכולם הקשיבו.

בכל פעם ביקש מאבי שיתן לו להכשיר אותי, הבן הצעיר, להיות קס. אימי סירבה, כי היה לה קשה להיפרד מבנה הצעיר. הוא טען שיש לדאוג להמשכיות של שושלת הקסים במשפחה. כיום אני מצטער שלא המשכתי ללמוד, אך בימים ההם הראש שלי לא היה פנוי ללימודים. הייתי שובב והייתי צריך לעזור בשדות.

קס סבוהו הסתובב בין כפרי הסביבה ואסף ילדים לבית הספר שפתח בכפר שלו. אלה שגרו רחוק ישנו ואכלו בביתו. באירועים מרכזיים בהם השתתפו עוד קסים, לעיתים ביקשו ממנו להוביל את התפילה, כי היה לו קול נעים. כשבא הביא לנו במתנה ספרי קודש ותפילה. עד היום יש לי ספר מזמור שהוא נתן לי.

סָבֶהט וּוְנֶדְמֶנְךְ:

הדוד שלי היה שכן של קס סבוהו, ואני הייתי ילד קטן שרצה ללמוד. גרתי אצל הקס ולמדתי בביתו. הוא היה אדם נבון, עדין וגמיש. לפני שישב לכתוב את ספרי הקודש, הלך לנהר, טבל וטוהר את עצמו. כל בוקר טבל בנהר כדי להיטהר. הייתי אצלו חצי שנה, ואחר כך חזרתי להורי. אנשים רבים היו באים אליו לשאול אותו על מנהגים, על התורה, על יהדות, כי היה לו ידע רחב.

הוא היה משלים בין אנשים שרבו ומסביר להם: "השיטפון עובר והאבנים נשורות. לא כדאי לכם לריב, כדי שלא יישארו אבנים. אם אתם אומרים דברים לא טובים – תישארו עם הדברים הלא טובים. תמיד כדאי לחפש את הטוב". או: "כשבונים בית, המשקוף צריך להיות מאבן מתאימה, כדי שהאבנים יחזקו אחת את השנייה".

הוא היה גבוה ורזה והיה לו מראה נעים. העיניים שלו היו גדולות, טובות, מלאות אור, תמיד עם חיור. הוא לימד אותנו ברוח טובה, בנחת, לא פחדנו ממנו. אף פעם לא כעס ותמיד עודד אותנו. דיבר איתנו כמו חבר. היה נעים לשהות בחברתו ואנחנו אהבנו ללמוד איתו.

בִּינָה (בנימין) נָנָה, בעלה של הבת מברת:

הוא היה גאון בדרך שבה הסביר, לימד ופירש את התורה. הוא החמיר בשמירה על השבת והחגים. היה לו קול מיוחד ויפה, ובני הקהילה אהבו לשמוע אותו. היה לו ידע רב ותמיד נהג ברוח טובה.

איטאי מְנִיָּסְטוּ הבת:

אבי היה אדם מיוחד במינו. הוא אהב אנשים וילדים. כולם אהבו אותו, כולל השכנים הלא יהודים, שהיו אורחים קבועים בבית שלנו והיו שותפים בעבודת החקלאות בשדה. הוא דאג לאנשים רעבים, למי שלא היה אוכל – נתן חיטה, חלב, חמאה, כל מה שצריך.

בימים הוא עבד בשדה ובלילות התאספו אצלנו ללימודים ילדים רבים מהכפר ומכפרים אחרים. לפעמים נסע לכפרים מרוחקים כדי ללמד שם. אבא נהג לומר: "אלוקים חנן אותי בדעת, בתורה ומורשת אבותינו. אם אני לא אחלוק חכמה זו עם הדור הצעיר – הזהות היהודית והמורשת שלנו בסכנת הכחדה. אם אצליח להעביר את הלפיד לצעירים, אפילו כשאמות אמשיך לחיות".

אבא כתב ספרי תפילה וספרי קודש בעשר אצבעותיו. כדי לשמור על הקדושה והטהרה גידל בהמות כשורות. מהעור שלהן הוא הכין קלף לכתובה ויצר בעצמו את הדיו. בעזרת נוצה מיוחדת כתב בלילות לאור הנר. את הספרים שכתב חילק לקסים שלמדו אצלו, לפרחי הקסים ולאחרים. הלימוד והכתיבה היו חשובים לו במיוחד בשביל להעביר את המורשת לדורות הבאים.

אבא היה איש משפחה אוהב ואהוב. תמיד סיפר לנו על המשפחה המורחבת שלנו, שאנחנו באים משושלת של קסים אוהבי תורה ועבודה. רוב ילדיו נפטרו, ובכל פעם שמת אחד הילדים אמר: "אדוני נתן, אדוני לקח. תבכו ברגע שהנשמה יוצאת, אבל אל תמשיכו לבכות, כי ימי האבל הם חשבונות של השמיים".

הוא תמיד קיווה שהילד הבא ישרוד. הביטוי היה במשמעות השמות שנתן לילדיו. למשל, יוסף – כדי שיוסיף לו עוד ילדים. לילדה אחת קרא יִמְהָרָה, שמשמעותו ירחם עליה. את אחותי הקטנה, החיה כאן בארץ, כינה נטאי, שמשמעותו תהיי שלי.

אבי השאיר אחריו מורשת מפוארת, אבל לצערי רוב המורשת של ביתא ישראל נשארה בעל פה וישנה סכנה שתישכח. התרבות שלנו היא נכס לכל הקהילה ולחברה הישראלית בכללותה.

ב-1986 הוקלטו מספר קסים במכון מאיר בירושלים, והנה מה שסיפרו הקסים שהוכשרו על ידי קס סבוהו:

קס טַפְסֶקוּ פֶּקְדוּ: "בגיל 15 התחלתי ללמוד אצל מְמַהְרָאי (מורי) סבוהו בכפר אֶסְנָדָה במחוז תיגראי".

קס אברהם טזזו: "נולדתי באזור וּלְקִיית והלכתי ללמוד אצל ממהראי סבוהו בכפר עֲדִיווּאוּ-גְדוּלוּ. לאחר שהוסמכתי לקס חזרתי לוּלְקִיית".

קס מחרי נָנָה: "בגיל 12 למדתי אצל ממהראי סבוהו במשך 7 שנים בכפר אסגדה מאי דְמוּ".

קס יוסף טַאִיָה-מְקוֹנָן: "למדתי אצל ממהראי סבוהו בכפר אסגדה מאי-דְמוּ".

קס סמואל נָנָה: "נולדתי בכפר מאי-וּוִיִּנִי, ואחר כך עברתי לכפר אסגדה. התחתנתי בגיל 19 ובגיל 30 הוסמכתי כקס בסְמִיין מְלֻטָה".

השפעתו

קס סבוהו מייצג את החשיבות בשימור העבר, המסורת, המנהגים והיהדות המיוחדת של ביתא ישראל. כבר באתיופיה הוא הבין את החשיבות של התיעוד הכתוב, כדי שלא תישכח ההיסטוריה והמורשת ותוכל לשמש בסיס לבניית החברה העתידית, שאינה שוכחת את עברה.

כאדם היה רגיש לסבלו של הזולת ודאג לעני ולחלש. כמנהיג הוא פעל מתוך תחושה עמוקה של שליחות למען קהילתו. כמורה רוחני דאג להעמיד דור חדש של קסים צעירים באזורים שונים ונטע בליבם את אהבת התורה והזולת.

אלה שמות הקסים בישראל לפי ערי מגוריהם: קס גֹבְזָה ברוך, קס מְנַטְסוֹנֶת ברוך, קס מְסָרְט ברוך (באר שבע), קס סמואל יהייס, קס קסה איוב, קס אנקויה טקבה (נתיבות), קס טרונו סלומון, קס ברהן יחייס, קס מנטסונת וונדה, קס ראובן אלמו (קרית גת), קס טפסקו פקדו, קס טגבו איילה, קס צחייה טגניה, קס אביהו עזריה (אשקלון), קס מרשה אלמו, קס ראובן סהלו, קס אנדלאו מהרט, קס סמנאו מלקמו (קרית מלאכי), קס וובה אשטו, קס אמבצאו איוב, קס מלסה מלכה (אשדוד), קס אדיסו בידגלי, קס לגיעלם דסאלי, קס וורקו סהלו (יבנה), קס ברקו טגניה, קס זמנה מלקם, קס אייטגב אלעזר, קס דסה מנגסטו, קס בימר ליקוונט (רחובות), קס סיסאי סיימו, קס נגה טייה (גדרה), קס מולה זיהון (קרית עקרון), קס וובה אברהם (רמלה), קס ירגה יאסה (לוד), קס מהרטה צגאי (בית שמש), קס ארמיאס אלעזר, קס סמאי מהרט, קס מניסן צגאי, קס סיסאי אדנה (ראשון לציון), קס סמני פלקה (חולון), קס דנקו אדנה (בת ים), קס צגייה פסחה (יהוד), קס מלקו צחי (פתח תקווה), קס קסאו דמקה (כפר סבא), קס עמר נגט, קס וובשט ילאו, קס משה רדני (נתניה), קס גרמאו טסמה (גבעת אולגה), קס יוסף מנשה, קס שמעון אליאס, קס רועי טמניו, קס בנימין טללה (חדרה), קס זמנה טסמה, קס ראובן מנשה, קס אברהם טסמה (עפולה), קס מספן גדמו (קרית ים), קס נגטו טמנו, קס אפרים לאווי (כרמיאל).

המסורת נמשכת

גם בישראל של המאה ה-21 ממשיכים הקסים לפעול לחיזוק הקהילה ולשמירת המסורת של ביתא ישראל.
אלה האנשים שעושים את זה – קרוב ל-60 קסים, שכרבע מהם הוסמכו בישראל

קסים בתפילה בירושלים
צילום: מארק ניימן, לע"מ

נושאי הלפיד

**מיהם הקסים שהנהיגו את ביתא ישראל באתיופיה?
כיצד הושפעו המנהיגים הרוחניים של הקהילה מהמפגש
עם הממסד הדתי בישראל? מה תפקידם הייחודי בימינו - עבור
יוצאי אתיופיה וכלל החברה הישראלית והעולם היהודי?**

צילום: נתי הרניק, לע"מ

בהלוויית קס ברהן ברוך

מאת: הרב ד"ר שרון זאודה שלום,

ראש הקתדרה לחקר יהדות אתיופיה בקריה האקדמית אונו ומרצה בחוג ליהדות

המסורת ההלכתית של ביתא ישראל עברה מאב לבן, מקס לקס, מקהילה לקהילה. זוהי מסורת של דיבור ולא של כתב. קהילת ביתא ישראל לא הושפעה מההתרחשויות ההיסטוריות היסודיות שליוו את התפתחות העם היהודי לאחר חורבן בית המקדש השני.

רוצה לומר, ביתא ישראל היא קבוצה יהודית, ללא שייכות לקנון טקסטואלי יהודי אשר התפתח על ידי החכמים, לאחר חורבן בית המקדש השני. לכל אלה היו השפעות מרחיקות לכת על עיצוב זהותם ועל מאפייני חייהם כיהודים באתיופיה.

לנוכח הניתוק רב-הדורות בין ביתא ישראל לבין שאר הגולים לארצות נכר, נוצרו פערים במסורות ובמנהגים בין ביתא ישראל לבין שאר בני הגולה. השפעת זהותם על חייהם היהודיים אינה רק בשינויים ריטואליים טקסיים, אלא בעיקר השפעה תיאולוגית עמוקה. גם מאפייני מנהיגיה הרוחניים של ביתא ישראל - הקסים שונים במידה רבה ממאפייניהם של המנהיגים הרוחניים בשאר קהילות ישראל.

במאמר זה, שנכתב במיוחד לקראת ערב הוקרה והצדעה למנהיגות הרוחנית של הקסים, ננסה להתחקות אחר מאפייני מנהיגות ייחודית זו. בין היתר ננסה לענות על השאלות: האם הקסים הם כמו רבנים או משהו אחר? מהו קס - פוסק הלכה, מורה דרך, כהן דת? איזו מנהיגות הקסים מביאים איתם? מה היא מסורת זאת? איך היא עברה מדור לדור? האם עצם העובדה שהקסים הושפעו על ידי הממסד הרבני בישראל העצימה אותם בעיני הקהילה או פגעה במעמדם? מה נכון לכנותם היום - כהן? קס? רב וקס? מה היה תפקידם בעבר באתיופיה, מהו תפקידם בהווה, וכיצד אנו רואים את תפקידם בעתיד? מה המקום שיתפוס הקס בחיי יוצאי אתיופיה שנולדו וגדלו פה בישראל? האם קס יוכל לשרת גם קהילה שאינה יוצאת אתיופיה?

תשובות לחלק מהשאלות לעיל תוכלו למצוא בהקדמה שכתב שמואל ילמה, מייסד פורום ירוסלם. בשורות הבאות נעמוד על מספר נקודות המאפיינות את ההנהגה הרוחנית של הקסים.

**"כאשר אתה הולך בלילה חשוך ואין אתה יודע את הדרך,
מה אתה עושה? מדליק נר. קס הוא הנר של הקהילה"**

**הקסים לא הוכרו על ידי הממסד הישראלי ומעמדם נחלש.
מעמדם של המוסדות הקהילתיים המסורתיים נשחק,
והם איבדו מיעילותם**

כל ניסיון לפשט את הפרדוקס על ידי שלילת אחד משני מרכיביו – יש בו משום זיוף המציאות. הפתרון אינו נעוץ בבחירת אחת משתי האפשרויות, אלא בקבלת שתיהן גם יחד, מתוך הבנה שמתח אין פירושו סתירה. יש צורך לעיין מחדש ביצירות של ההגות היהודית ולחפש אחר הדגמים השונים באמצעותם ניתן לחבר את הקצוות. דגמים אלה מייצגים השקפות שונות, שאת מקורותיהן ניתן למצוא כבר בטקסטים התלמודיים עצמם, אשר שימשו בסיס לכל ההגות המאוחרת. אף קהילה יהודית מכל קהילות ישראל לא תוכל לטעון לאוטנטיות שעל בסיסה תאפשר פסילה של קהילה אחרת. בחינת אלו ואלו דברי אלוהים חיים.

מי שמסמין את הקס כמנהיג רוחני של קהילה היא הקהילה עצמה, אבל ברנע שהיא מקבלת אותו היא עושה זאת ללא עוררין

בין מסורת לחדשנות

במסורת היהודית ישנן תקופות נסתרות שאין אנו יודעים עליהן הרבה. כפי שמכנה זאת יואב הלר "חורים שחורים" בהיסטוריה היהודית. מה היתה המסורת באותו הדור? מה הם חידשו ומה הם שמרו?

להלן דוגמה אחת מיני רבות ל"חור שחור" בהיסטוריה היהודית:

"ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים ויאמרו לעזרא הספר להביא את ספר תורת משה אשר צוה יהוה את ישראל. ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל... וימצאו כתוב בתורה אשר צוה יהוה ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסכות בחג בחדש השביעי... ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סכות... ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא".

מדוע בני ישראל לא קיימו את מצוות הסוכות מאז יהושע בן נון ועד ימי נחמיה, במשך כמעט 1,000 שנה? לא מדובר רק במצוות סוכות, לא מצאנו כמעט כלום על קיום המצוות שאנו יודעים עליהן היום. למשל, לא כתוב שהניחו תפילין ועוד ועוד.

חז"ל התייחסו לשאלה זו, והם מפרשים שאכן לפי שתי הדעות, המשפט "כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן", אינו מתייחס רק לסוכות, אלא למצוות ומעשים נוספים שהתחדשו באותה תקופה: כמו חידוש המצוות התלויות בארץ – שמיטה, יובל וערי חומה, כפי שהיה בימי יהושע. לפי הדעה האחרת התחדש עניין ביטול יצר-הרע של עבודה זרה וחידוש הדבקות בה', כמו בימי מתן תורה.

מי היה מנותק?

לדאבוני, הטענה הבולטת הקיימת במחקר עד היום, המזהה את יהודי אתיופיה כקבוצה חריגה בשל מוצאם או צבע עורם, היא שקהילת ביתא ישראל היתה מנותקת מכל התפתחות הלכתית חז"לית, ועל כן הוסק שאיבדה את התורה שבעל פה, ומי שכן הצליח לשמרה היא דווקא המסורת הרבנית. רוב רובו של עולם הרבני והמחקר שבויים בקונספציה המקובלת, שאני מכנה הקולוניאליזם הדתי, כולל רבים מהרבנים יוצאי אתיופיה.

הקביעה שהקהילה האתיופית היתה מנותקת מתנשאת מאוד. השאלה היא מי היה מנותק? כולנו היינו מנותקים אחד מהשני, לכן אף צד אינו רשאי לדרוש לאוטנטיות של המסורת. הקביעה שחידושו של רבי עקיבא הם "הלכה למשה מסיני", והטענה הידועה ש"אלו ואלו דברי אלוהים חיים", הן ודאי פרדוקסליות, ועמדות שונות הוצגו במשך הדורות כדי להתמודד עם סוגיות אלו.

עצם המושג מסורת טומן בחובו פרדוקס. "הבעיה", טוען שגיא בעקבות באומן, "נעוצה בפער שבין חיים בתוך מסורת חיה, לבין ניסיון להבין את המסורת ולהעניק לה את הקשר המשמעות הרלוונטי עבור האדם שאינו חי במסגרתה. האדם החי במסורת אינו מתייחס אליה באופן רפלקטיבי... למסורת יש אופי אפרורי. היא המכוננת את מכלול המשמעויות, התובנות והפרקטיקה של החברה המסורתית, היא המשקפיים שדרכם רואים את העולם. במסגרת חיים זו אין היא יכולה להיות מוצבת לביקורת, בדיוק כדרך שמרכיב המשקפיים רואה דרכם אך לא אותם".

צילום: ג'ואן רותי

קסים קוראים באורית

כהין ברהן יהייס נוהג לומר: למה התורה באתיופיה נקראת אורית? משום שהתורה היא לפיד האור, והיא מאירה לקהילה את הדרך שייכלו בה. והקסים הם שמחזיקים את הלפיד.

על פי דניאל וקס ברהן שליט"א, נראה שכוחו של הקס לא מגיע מכוח הפלפול, אלא בכוח האמונה וקבלת סמכותו מעצם התפקיד. הקס הוא סוג של נביא. הוא נחשב לשליחו של אלוהים ודבריו אמת. באשר זאת יהודי אתיופיה לא יקבלו את האמירה של חז"ל ש"חכם עדיף מנביא". יתר על זאת, בעיני הכהנים אמירה כזאת איננה מתקבלת על הדעת.

קסים נושאים דברים לקהילה

צילום: קובי גדעון, לע"מ

הקס דומה למלאך ה'

מאז ומעולם כונו המנהיגים הרוחניים של יהודי אתיופיה "כהנים". לא משום שהם צאצאי אהרן הכהן – בביתא ישראל אין כהנים ולוויים מיוחסים, כולם ישראלים – אלא משום ששימשו בתפקיד כההן בשעתו, בהיבט של התכונות הדרושות לשליח ציבור (אוהב שלום, עושה שלום, בעל שיעור קומה בהליכותיו, יודע תורה, פוסק הלכה בענייני דיומא, בעל יכולת השפעה, צנוע ומכובד).

סמכויותיו של הקס הינן: פוסק סופית בענייני משפט וצדקה, דיני אישות, דיני מזונות, דיני נפשות, דיני חברות, ענייני טומאה וטהרה, הוצאה של סוררים מהקהילה וקבלה של גרים ליהדות, מקריב קורבנות, מורה הדור וחזן תפילות.

אבל היו גם הלכות שהשתכחו וחזרו ונשתכחו. האירוע שבו על פי האגדה מונה הלל לנשיא הסנהדרין בירושלים היה כרוך ביכולתו לתת מענה למבוכה הלכתית ביחס לשחיטת קורבן פסח בערב שבת. הסיפור מופיע בתלמוד הבבלי ובתלמוד הירושלמי.

הלכה זו נתעלמה מבני בתירא: "פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו: כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו? אמרו להם: אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון... מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם, והיה דורש כל היום כולו בהלכות הפסח".

ובתלמוד הירושלמי: "פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת ולא היו יודעין אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו יש כאן בבלי אחד והלל שמו ששימש את שמעיה ואבטליון והוא יודע אם פסח דוחה את השבת... לא קיבלו ממנו עד שאמר להן כך שמעתי משמעיה ואבטליון. כיוון ששמעו ממנו כן עמדו ומינו אותו נשיא עליהן".

בשני הסיפורים מתוארת בחינתו של אדם להנהגה דתית. הפרמטרים שעל פיהם נקבעים המנהיגים מלמדים את סולם הערכים והאמונות של אותה קבוצה. כפי שטוענת דבדבני: "בשני הסיפורים מתוארת בחינתו של אדם לתפקיד מנהיגותי, אולם בכל אחד מן הנוסחים מודגשים כישורים שונים שנדרשים ממנו. בתלמוד הבבלי הלל צריך להוכיח את יכולותיו הדרשניות, ואילו בתלמוד הירושלמי עליו לספק אילן יוחסין למדני לפסיקתו; בתלמוד הבבלי נבחנת יצירתיותו הלמדנית, ואילו בתלמוד הירושלמי בודקים את המסורת שהוא נושא בכליו".

החכמים בני בתירא, שכנראה היו המנהיגים באותה שעה, מציבים לפניו שאלה. לשאלה זאת שתי גרסאות. בבבלי נאמר: "אמרו לו כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו?". וגרסת הירושלמי: "שמעת מימך כשחל ארבעה עשר להיות בשבת אם דוחה את השבת או לאו?".

טוען פיקאר: "ההבדל הדק בין השאלה: האם אתה יודע, לבין השאלה האם שמעת?". גרסת הבבלי רואה ביכולת הדרשנית האנושית של החכם את מקור כוחו ועוצמתו. השליטה בכלי המדרש והיכולת לפתור בעזרת כלים אלו בעיה הלכתית היא זו המעניקה לו סמכות. לעומת זאת על פי הירושלמי עיקר כוחו של החכם הוא בהיותו נושא אותנטי של מסורת קדומה. כלומר, בכך ששמע ממשהו שהיה לפניו.

שאלתי את דניאל, חכם אתיופי, מה כוחו של המנהיג הדתי באתיופיה, ובמה נמדד כוחו – הכוח הדרשני או כוח הייחוס? מה כוחו לחדש ולהתייחס לדברים חדשים? הוא ענה: "כאשר אתה הולך בלילה חשוך ואין אתה יודע את הדרך, מה אתה עושה? מדליק נר. קס הוא הנר של הקהילה. מי הדרך את עם ישראל במדבר ביום וגם בלילה? אדוני הלך איתם בלילה על ידי עמוד האש וביום על ידי עמוד ענן".

בתקופת הכיבוש האיטלקי הצליח קס יצחק יאסו בזכות יחסיו הטובים עם שליט האזור לשכנעו להעביר את יום השוק משבת לשלישי, וכך לאפשר ליהודים להשתלב בחיי המסחר.

בתקופת שלטונו של הקיסר היינריך פלאטה הגיעו שליחים מהכנסייה לכפרי ביתא ישראל במטרה להמיר את דתם לנצרות. קס יצחק הצליח להניא אותם מכוונתם. לאחר מכן כינס את יהודי האזור והכריז: "אנו נמצאים בתקופה קשה של סכנת התבוללות. שמרנו על יהדותנו 2,500 שנים, וחובה עלינו להמשיך לשמור עליה". במעמד זה פרסם פסיקה עצמאית אמיצה, שמתירה נישואין בין קרובים מדור חמישי, ולא רק מדור שביעי, כפי שהיה נהוג עד אז, במטרה להקל על בני הקהילה במציאת בני זוג מתאימים.

המסע בארץ הקודש

לאחר נתק של אלפי שנים, שני המנהיגים הרוחניים נפגשים זה עם זה. מה שלצערנו ראינו עד היום הוא שקיים קושי גדול לפתח מסגרת נאותה למפגש כזה, שאיננה מציבה את אחד הצדדים ביחס היררכי ושיפוטי כלפי השני.

לצד יחס אוהד לעלייתם וסיוע לקליטתם הרוחנית והדתית בישראל, נדרשו העולים לעבור טקסי "חידוש הברית" עם העם היהודי ותורת ישראל ומצוותיה, כלומר גיור בהליכים מהירים.

צילום: קובי גדעון, לע"מ

מה היה תפקידם של הקסים בעבר, ומה תפקידם בהווה?

מי רשאי להיות קס ומה תפקידיו? מהו אופן הסמכתו לקס ומי המסמיך שלו? על תופעת הנזירים האתיופיים עיינו בחוברת זאת בהקדמתו של שמואל ילמה.

על פי עדותו של קס מנטסונט וונדה, ישנם שלושה שלבים בתהליך ההסמכה: בשלב הראשון התלמיד מקבל את ההסמכה מרבו האישי. בשלב השני הוא מקבל את ההסמכה מהנזיר היהודי. לאחר מכן הקס מקבל קהילה. לאחר שירות הקהילה בכפר למשך שנה, הקהילה מקבלת אותו כקס.

כלומר, מי שמסמיך את הקס כמנהיג רוחני של קהילה היא הקהילה עצמה, ולא הממסד. אבל ברגע שהיא מקבלת אותו כמנהיג רוחני היא מקבלת אותו ללא כל עוררין. אותו קס שראשו עטוף במצנפת לבנה אוחד ב"מזמורי דוויד" (תהילים) או ב"מצהפה קידוס" (הספר הקדוש) וקורא בתוכו, היה דומה בעיני הקהילה למלאך צבאות.

ואכן, זה יחס הקהילה כלפי המנהיגים הרוחניים בתקופת חז"ל. הגמרא (מו"ק יז ע"א) לוקחת את דברי מלאכי על אהרן הכהן ועושה מהם הלכה למעשה. היא פוסקת ואומרת: אם הרב מתאים לאהרן הכהן – ילמדו תורה מפיהו, ואם לא – לא ילמדו תורה מפיהו.

"אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דְּכָתִיב: (מלאכי ב) 'כִּי שִׁפְטִי לִהְיוֹת יִשְׁמְרוּ דִּעַת, וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ, כִּי מִלֶּאֱ ה' צִבְאוֹת הוּא'. אִם הָרַב דּוֹמֶה לְמִלֶּאֱ ה' צִבְאוֹת – יִבְקְשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ. וְאִם לֹא – אַל יִבְקְשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ".

כאמור, הקס הוא אדם עסוק והיה עליו לעבור בין הכפרים לערוך טקסי נישואין וברית מילה, טקסי היטהרות, טקסי קבורה, טקסי אזכרה, הלכות שחיטה, גישור ויישוב סכסוכים, הוראת חנים ומועדים, לימוד תורה והוראת הלכה.

הוא מנהיג רוחני של אזור מוגדר ולכל אזור יש קס גדול, מעין מרא דאתרא (בארמית: רב המקום). נוסף לתפקידים הנ"ל, שהקסים מילאו בכל אזור ואזור, היו מביניהם שתיקנו הלכות ומנהיגים לדורות.

להלן מספר דוגמאות: קס ברהן ברוך פעם הגיע למשפחה בה האב נפטר, והם ביקשו ממנו: "יש לנו שור אחד, בבקשה תשחט אותו". קס ברהן אמר: "בשום אופן לא! הרי אנו מתאבלים על המת, מה אתם רוצים להרוג את כל המשפחה? מחר מה יאכלו הילדים? השור הזה הוא מקור הפרנסה היחיד שלכם, לכן עזבו את השור".

לבני הקהילה אמר: "אם אנחנו רוצים שתהיה אחדות בינינו, בואו נאסוף כסף, כל אחד ייתן כמה פרוטות וביחד יהיה מספיק לכל". הוא נתן דוגמה והוציא מכיסו כסף. כך נוסד המנהג של מתן כסף למשפחה האבלה. לא משנה מי נפטר ומה מצבו, כולם נותנים כסף למשפחה, כדי לקיים סעודת אבל לכבודו של הנפטר. מנהג זה נקבע לדורות והוא מתקיים עד עצם היום הזה.

כלומר, אם העמדה הבסיסית ביחס לאדם היא שלילית הדגש יושם על "סור מרע", לשמור על האדם מהיצר הרע שבתוכו. מנגד, אם העמדה הבסיסית ביחס לאדם היא חיובית, כמו התפיסה האתיאופית, הדגש יושם על "עשה טוב", להוציא מהאדם את היצר הטוב.

מובן אם כך מדוע המילים כמו "חשש", "שמא", "אולי" זרות לעולם הדתי. הקסים יכולים להפוך לתרופה של השיח הזה.

כפי שגורסת אסתר עלמו וקסלר: "לעולי אתיופיה יש תפקיד בסיפור הציוני, והוא להושיט עזרה. בהיותנו 'האחר', יש בכוחנו לרפא את חולייה של החברה הישראלית... הציונות מאבדת את כוחה כאשר היא מבקשת למחוק ולרמוס כל נרטיב של יהודי התפוצות השונות. לפיכך, הנישול התרבותי של יוצאי אתיופיה הוא שלא מאפשר לנו להושיט עזרה, לנו ולחברה בכללותה".

רק לפני מספר חודשים התבררנו שהרבנות הראשית אישרה מחדש את ההחלטה להכיר ביהדותם של יוצאי אתיופיה. הגדירו זאת כהחלטה היסטורית. זו לא החלטה היסטורית זו החלטה שמהווה תיקון לעוול היסטורי.

האמת שאני לא יודע אם לצחוק או לבכות. עצוב ומביך שרק לאחר עשרות שנים סוף סוף הרבנות הראשית קיבלה החלטה שלא לראות ביהודי אתיופיה כספק יהודים. אין ספק שהחלטת מועצת הרבנות הראשית יצרה בתוך הקהילה תחושת עלבון קשה. נוצר קרע, תסכול וניכור, והסימנים ניכרים עד היום.

עם זאת, הקהילה לא המתינה להתנצלות מאף אחד, היא המשיכה את המסע בארץ הקודש, וכיום, לאחר 40 שנה של עבודה מפרכת, הפכה לחלק משמעותי מהמרקם התרבותי-הדתי. הקהילה הצליחה, בדרכה, להוסיף צבע, תרתי משמע, לחברה הישראלית ולמסורת היהודית. לכן אסור לקהילה להפוך לחלשה ולהיות חלק מהבעיה, אלא עליה להישאר חזקה ולהפוך לחלק מהפתרון.

ערב הוקרה למנהיגות הקסים ביוזמת פורום ירוסלם בשיתוף המרכז הבינלאומי לחקר יהדות אתיופיה, של הקריה האקדמית אונו, הוא הוכחה לכך שהקהילה בהנהגת הקסים לא הולכת להיעלם. נהפוך הוא, היא הולכת להפוך לתרופה לפצעי החברה הישראלית ולשמש כגשר בין חלקי העם הזה, בין מדינת ישראל ליהודי התפוצות.

המחבר הוא ראש המרכז הבינלאומי לחקר יהדות אתיופיה, מרצה בכיר ביהדות בפקולטה למדעי הרוח והחברה, הקריה האקדמית אונו

השיח בחברה הישראלית מוקצן ואגרסיבי, ודווקא בשל כך אנו זקוקים היום לרוחם של הקסים, הבולטת בנישונה החיובית

גם היום, לאחר 30 שנות קליטה בארץ, יוצאי אתיופיה מתקשים להתקבל כשווים לפני החוק במועצות הדתיות בארץ ובעולם

הקהילה הוסיפה צבע לחברה הישראלית ולמסורת היהודית. עליה להישאר חזקה ולשמש גשר בין חלקי העם ובין ישראל לתפוצות

מעמדם של המנהיגים הרוחניים של הקהילה כרועי צאן דתיים נפגע קשה, בשל העובדה שהם אוחזים במסורת שאינה עולה בקנה אחד עם ההלכה התלמודית וההגמוניה האורתודוקסית בישראל. גם היום, לאחר 40 שנות קליטה בארץ, יוצאי אתיופיה מתקשים להתקבל כשווים לפני החוק במועצות הדתיות בארץ ובעולם.

ביתא ישראל, ובראשם הקסים, חווים מצוקה עם מסורתם היהודית. הקסים, המנהיגים הרוחניים של הקהילה, לא הוכרו על ידי הממסד הישראלי ומעמדם נחלש. מעמדם של המוסדות הקהילתיים המסורתיים נשחק, והם איבדו מיעילותם בהנהגה ובפתרון בעיות.

כפי שכותב יהודה ברנדס: "הדרישה לוותר על מנהגי אבות, על סמכות המנהיגים הרוחניים, הקסים, ולהתגייס ליהדות רבנית-אורתודוקסית, היא בלתי נסבלת מבחינתם. לא זו בלבד שיש בה פגיעה אישית ברמה של הונאת דברים והלבנת פנים וזלזול בכבודם של הקסים והוצאת לעז על הראשונים, יש גם יסוד סביר להניח שמשמעותו הרוחנית-חברתית של מהלך שכזה תהיה עזיבת הדת בכלל על ידי צעירי העדה, שיאבדו את שארית אמונתם הנסמכת על מסורת אבותיהם, כפי שאכן קורה בפועל לנגד עינינו וכפי שקרה בדור הקודם לעלייה מארצות האיסלם, עד שהתעוררו "להחזיר עטרה ליושנה", כדי לשקם את היסוד המסורתי באמונה ובמצוות של בני הקהילות הללו".

בפעם הראשונה בהיסטוריה היהודית נוצר מפגש בין שתי תודעות הפוכות באמונה היהודית, בין שתי קהילות שכל אחת מהן טוענת לאותנטיות בתהליך השתלשלות התורה שבעל פה. התיאור של עצם המפגש בין הממסד הדתי לקהילת ביתא ישראל, כולל בתוכו גם תיאור של טיב הפער בין שתי המסורות.

דומה שמתחיל להיווצר בחברה הישראלית שיח העוסק בנראות ופחות בעובדות. שיח מוקצן, אגרסיבי שמסמן טובים ורעים באופן דיכוטומי. דווקא בשל כך החברה שלנו זקוקה היום לרוח המסורת של הקסים, הבולטת דווקא בגישתה החיובית ומתן אמון באדם.

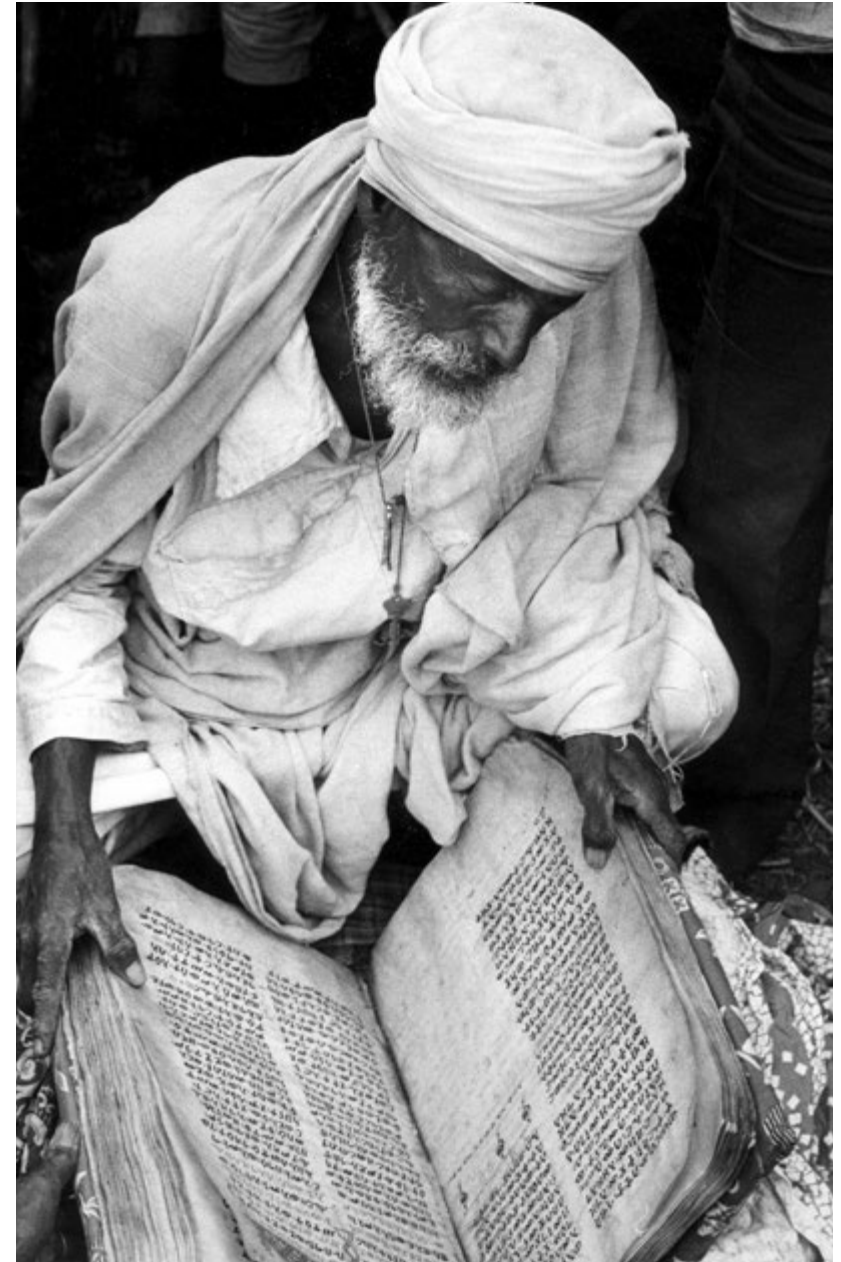
The Secrets of Preserving the Tradition

The Yerusalem Forum Presents Eight Exemplary Kessim: Amazing Spiritual Leaders who Guided the Beta Israel Community

For over 2,500 years, kessim maintained the faith and unity of Ethiopian Jewry. Their steadfast leadership and devotion to Judaism – and the vision of Jerusalem – enabled the Beta Israel community to preserve its distinct Jewish way of life for over two millennia, despite its isolation from the rest of the Jewish world.

With endless dedication undeterred by danger, kessim went from village to village to provide for community members' religious, social, and family needs. In addition to teaching the next generations and educating new kessim, they prioritized the community's sense of unity, developing mutual assistance, and preserving and strengthening Jewish identity.

Beta Israel's survival in Ethiopia and tenacious loyalty to Judaism is awe-inspiring in light of the tremendous difficulties in their surroundings, severe economic duress, and government oppression, in addition to the relentless pressure from missionaries seeking to convert them to Christianity.

Endless dedication undeterred by danger

Photography: Joan Roth

What was the role of the kessim, the religious leaders? Why was their status reduced in Israel? What lessons can they teach to Israeli society and world Jewry? These questions and many others will be addressed at the Yerusalem Forum's fourth conference on trailblazing leadership through the stories of these eight exemplary kessim:

Kes Ayelin Menasseh Adgoaichow (1933–2018): A leader in preserving Beta Israel's heritage

Kes Biadglin Melaku Baynesai (1915–2004): A moral example of a peace-seeking individual

Kes Berhan Baruch (1900–1986): A world-famous figure who championed those in need

Kes Yitzhak Yassu (1900–1995): A trailblazer devoted to combining modern life in Israel with ancient traditions from Ethiopia

Kes Mehret Elias (1931–2003): A farmer who helped his neighbors, as well as a leader who moved his community

Kes Melke Azariya Yeheyis (1926–2011): A founder of synagogues in Ethiopia and of the Council of Kessim in Israel

Kes Menasseh Zimru (1903–1998): Beginning as a simple farmer, he became one of the most important leaders of Ethiopian Jewry

Kes Seboho Baruch (1908–1975): An author of sacred texts and educator of a generation of kessim, he strove to guarantee the continuity of the tradition

Come learn about and express gratitude for these remarkable Jewish heroes on behalf of all of Israeli society and the Jewish people!

For details:

Shmuel Yilma, Founder, Yerusalem Forum

Tel: 972-50-7570497

Email: shmuely@jdc.org

www.forumyerusalem.org

የሕይወት ጠባቂዎቻችን ሚስጥር

ከ2500 ዓመታት በላይ ቁሶችን የኢትዮጵያ ኢህአዴግን አምነት እና አንድነት ጠብቀዋል። ለኢየሩሳሌም የነበራቸው ራዕይ፣ በሃይማኖት ጥንክርናቸው፣ የአመራር ጥንክርናቸው እና በሕይወት ጥበቅና የቆመ አምነታቸው የቤተ ክርስቲያን ማህበረሰብ ከቀረው የይሁዲዎች ዓለማት ከ2500 ዓመታት በላይ ግንኙነታቸው ቢቋረጥም ቅሉ ሕልውናውን እና ልዩ የይሁዲ ኑሮውን ጠብቆ ለመቆየት ችሏል።

ማለቂያ በሌለው ውሳኔ እና በአደጋዎቹ ላይ ፍርሃት ሳይኖርባቸው በተለያዩ የሃይማኖት፣ የማህበራዊ እና የግል ፍላጎቶች ላይ ለማህበረሰቡ ለማሟላት ከመንደር ወደ መንደር እየተዘዋወሩ አገልግለዋል። ወጣቱን ትውልድ ከማስተማር፣ ከመማማር እና ለአዲሶች ቁሶችም ሥልጠና በመስጠት፣ የህብረተሰቡን አንድነት ጠብቆ ለማቆየት፣ የጋራ ድጋፍን ለማዳበር፣ የይሁዲዎችን መለያነት በመጠበቅ እና በማጠናከር አረጋግጠዋል።

በኢትዮጵያ የቤተ ክርስቲያን ይሁዲዎች ሕይወት፣ ይሁዲዎች ሕይወት በማጠቃለል ያላቸው ታማኝነት ለአካባቢያዊ ተጽዕኖዎች፣ ለኢኮኖሚያዊ ጫናዎች፣ ለተለያዩ መንግስታዊ ድንጋጌዎች፣ ተጨማሪ ጫናዎችን ለመረዳትና በጥልቀት ለመረዳት አስቸጋሪ ነው። እንዲሁም በርካታ ሚስጦናውያን ሃይማኖታቸውን እንዲለውጡ እና እንዲቀይሩ ለማድረግ ብዙ ፈተናዎች አድርሰውባቸዋል።

የቁሶች(የመንፈሳዊ መሪዎች) ሚና ምን ነበር ? በክርስቲያን የነበራቸው እቋም ለምን ተጎዳ? የክርስቲያን ማህበረሰብ ከፍሎች በሙሉ ከእነዚህ መንፈሳዊ መሪዎች ምን ይማራሉ?

እነዚህ እና ሌሎች ጥያቄዎች በስምንት የመንፈሳዊ መሪዎች በጥበብ ስራዎችና ዋና ዋና ታሪኮች ውስጥ በዝርዝር ይቀርባሉ።

እነዚህ ታሪኮቻቸው በአራተኛው የኢየሩሳሌም መድረክ(ኮንፈረንስ) በማዕከል ደረጃ የሚቀርቡ የአመራር ስኬቶች ናቸው።

- ✓ ቄስ አየልኝ ምናሴ አድጎአይቸው (1933-2018) - የቤተ ክርስቲያን ቅርስን ለመጠበቅ ትግሉን የመሩት ዋና መሪ ነበሩ።
- ✓ ቄስ ቢያደግልኝ መላኩ ባይነሳኝ (1915-2004) - የአንድን ሰላማዊ ሰው በሰላም አፍቃሪነቱና ብቁነቱን የሚልጹ ሰው ነበሩ።
- ✓ ቄስ ብርሃን ባሩህ (1900-1986) - ስሙ በዓለም ዙሪያ የታወቀ፣ እንዲሁም በዋነኝነት የሚያሳስበው ችግሮችን መርዳት ነበር።
- ✓ ቄስ ይስሐቅ እያሱ (1900-1995) - በክርስቲያን የሚገኘውን ዘመናዊ ማህበረሰብ ከኢትዮጵያ ጥንታዊ ባህል ጋር በማጣመር የአስተዋወቁ ናቸው።
- ✓ ቄስ ምህረት ኤሊያስ (1931-2003) - ጎረቤቶቹን የሚረዱ ዝብሬ፣ ግን ደግሞ ማህበረሰቡን የሚመሩ መሪ ነበሩ።
- ✓ ቄስ መልኬ አዛሪያ ይህይስ(1926-2011) - በኢትዮጵያ ብዙ ፀሎት ቤቶችን አቋቁመዋል። በክርስቲያን ማዘጋጃ ቤት ከመሰረቱት መካከል በዋነኝነት አንዱ ነበሩ።
- ✓ ቄስ ምናሴ ዜምሩ (1903-1998) - በተራ የግብርና ስራ የጀመረው ወጣት ከይሁዲዎች መሀከል ወሳኝ መሪዎች ውስጥ አንዱ ሆነዋል።
- ✓ ቄስ ሱብሆ ባሩህ (1908-1975) - ባህላዊ ቀጣይነትን ለማረጋገጥ መጽሐፍት ቅዱስን የጻፉ እና የቅስና ትውልድን የአሰለጠኑ መሪ ነበሩ።

መላው የክርስቲያን ማህበረሰብ እና መላው የሁዲዎችን ህዝብ በመወከል በወገናዊነት ይህን እውቅና ለመስጠት እና ለማመስገን የእኛ አጋጣሚ እድላችን ይህ ነው !!

ለዝርዝሮች
የኢየሩሳሌም መድረክ መስራች አቶ ሸሙኤል ይልማ

050-7570497 shmuely@jdc.org

צילום: מארק ניימן, לע"מ

מנהיגים ברוחם ובמעשיהם

שמונה סיפורי מופת על קסים, המייצגים מנהיגים רוחניים רבים נוספים, שהובילו את ביתא ישראל לאורך השנים

- קס אֵלִין מִנסֶה אֶדְנוֹאִיִּצְאוֹ: ממובילי המאבק לשמירה על מורשת ביתא ישראל
- קס בִּיאֶדְגִּלִּיךְ מִלְקוֹ בִּייִנְסָאי: דמות ערכית של אדם שוחר שלום
- קס בֶּרֶהַן בֶּרוֹךְ: שמו יצא לפניו ברחבי העולם, אבל דאגתו היתה בעיקר לנזקקים
- קס יצחק יאסו: שילוב בין החברה המודרנית בישראל למסורת העתיקה מאתיופיה
- קס מֶהֶרֶט אֵלִיאס: חקלאי שעוזר לשכניו, אך גם מנהיג שמוביל את קהילתו
- קס מִלְקֶה עֶזְרִיהַ יֶהֱיִיס: באתיופיה הוא הקים בתי כנסת, בישראל היה ממייסדי מועצת הקסים
- קס מִנסֶה זִימְרוֹ: נער שהחל כחקלאי פשוט הפך לאחד המנהיגים החשובים של יהודי אתיופיה
- קס סְבוֹהוֹ בֶּרוֹךְ: כתב ספרי קודש והכשיר דור של קסים, במטרה להבטיח המשכיות למסורת